

NA IOTIOTI NI MACAWA

NI NONA BULA NA TURAGA KO JISU KARISITO E VURAVURA

(Me vaka e vola ko Marika)

Vakarautaka ko Rev. Dr. I.S.Tuwere.

Vosa Taumada

Sa sega ni inaki ni vola lailai oqo me vakamuraia vakamatailalai na italanoa ni nona sotava na rarawa kei na yaluma na Gone Turaga ko Jisu Karisito ena iotioti ni macawa ni nona bula e vuravura, ni bera ni vakoti mai na kauveilatai. Sa kena inaki ga me tukuna se vakamacalataka na iyaloyalo se irairai ni nodratou cakacaka vata na vuvale vaka-bete levu ena lotu vaka-Jiu, vata kei iratou na iliuliu ni matanitu vaka-Roma ena gauna koya. Oqo na nodratou cakacaka vata ena iotioti ni macawa ni nona bula e vuravura na Turaga.

Eda na goleva se vakamuraia na kosipeli ka vola ko Marika. Sa rua na vuna lelevu ka digitaki kina ko Marika: *Dua*, sa baleta ni sa imatai ni kosipeli ka volai. A volai na kosipeli oqo ni oti rauta e 40 na yabaki ni mai takali na Turaga. Sa kena ibalebale ni koto ena kosipeli oqo e vuqa sara na ivakavakadewa (interpretation) ni veika a yaco taumada. Sa vakayacori na vakavakadewa oqori me sota vata kei na gauna, kei ira era na wilika na nona ivola. *Rua*, sa vakadeitaki mai vei ira na dau ni Vola Tabu ni a volai taumada na kosipeli nei Marika, ka ratou qai tomitomi mai vua ko Maciu kei Luke, ka vakalailai ko Joni ena nodratou volavola.

Sa digitaki talega ko Marika ka ni goleva na veika a yaco ena veisiga yadua ena iotioti ni macawa ni bula nei Jisu. Kena ivakaraitaki oqo:

Siga Tabu: “Ia ni ra sa toro voleka ki Jeruisalemi” (11:1).

Moniti: “Ia ena sa bogibogi [following day]” (11:12).

Tusiti: “Ia ena mataka” (11:20).

Vukelulu: “Ia sa vo e rua na bogi me qai ia na kana vata ni lako sivia” (14:1).

Lotulevu: “Ia ena imatai ni siga ni kana madrai sa sega ni vakaleveni” (14:12).

Vakaraubuka: “Ia ena mataka” (15:1).

Vakarauwai: “Ia ni sa yakavi mai, sa siga vakarau [Sabbath] (16:1).

Siga Tabu: “Ia ni sa oti na Siga ni Vakacecegu” (16:2).

Sa vola vaka-matata talega ko Marika na veika ka yaco ena siga Vakaraubuka koya, na imatai ni Siga ni Mate. Oqo na veika ka yaco ni oti e veiya-tolu na nawa (three-hour intervals) ena Vakaraubuka oqo.

6 am. “Ia ena mataka” (15:1).

9 am. “Ia sa kena ikatolu ni aua [se ciwa ena mataka]” (15:25).

12 siga levu. “Ia ni sa yaco nai ka-ono ni aua” (15: 33).

3 pm. “Ia ena ikaciwa ni aua [tolu ena yakavi]” (15:34).

6 pm. “Ia ni sa yakavi mai” (15:42).

Sa noqu masu kei na vakanuinui ni na yaga na ivola lailai oqo, sega walega ena keba ni Siga ni Mate ena yabaki oqo 2012, ena vakayagataki talega ena veisoqoni eso – Soqosoqo ni Marama, Turaga, Cauravou kei

na Gone Yalewa. Ka vaka kina na mata-Masumasu ena veiyasa ni koro ena loma ni Tabacakacaka ko Viti e Okaladi, Niusiladi.

Siga Tabu ni Curu vaka-Tui

(Marika 11: 1 – 11).

Ena vula itubutubu (spring) ni yabaki 30 oya, e rua na mata-ilawalawa ka tayabe ka curumi Jeruisalemi yani na koro tabu ena gauna ni solevu-tabu oqo. A vakayacori ena yabaki 30 oya. Sa tekivu se dolavi na macawa ni solevu ni kana-vata-ni-lakosivia (Passover) ena tayabe oqo. Sa macawa bibi sara ena nodra lotu na Jiu. Ena loma ni lotu va-Karisito, sa vakananumi na siga tabu oqo me Siga Tabu ni Curu vaka-Tui, ka imatai ni siga ni macawa tabu (Holy Week). Sa laki vakacavari na macawa tabu oqo ena Vakaraubuka na Siga ni Mate (Good Friday) kei na Tucake Tale (Easter). Sa macawa bibi sara ena loma ni yabaki vaka-lotu (Christian Year) ena lotu va-Vakarisito e vuravura taucoko.

Na imatai ni mata-ilawalawa ni tayabe sa nodra na lewenivanua lalai ka liutaka mai na Gone Turaga mai Nasareci e Kaleli, ka laki gole mai na tokalau (east) kei Jeruisalemi, ka vodo mai ena dua na asa ka sala vata yani kei na luvena.. Kena ikarua na mata-ilawalawa vakaturaga ka liutaka mai na iliuliu ni matanitu vaka-Roma ena gauna koya. Na imatai ka liutaka mai na Gone Turaga mai Nasareci e Kaleli e sirova sobu mai na ulunivanua ni veiolive, ka ra kailavaki koya ko ira ka muri

koya mai. Na iyau se itukutuku ka kauta yani ki Jeruisalemi ena siga koya sa ikoya na *Matanitu ni Kalou*. O ira oqo era gole yani ki Jeruisalemi mai na yasayasa vaka-Kaleli, ka nodra yasayasa na lewenivanua lalai. Oqo na ilakolako ka vaka koto edua mata ni waibula, ka drodrova koto na loma ni kosipeli nei Marika. Ka ni kosipeli oqo sa baleti Jisu vakabibi kei na nona Matanitu; na matanitu ka dodonu ga me vagolei ka me tukuni mai Jeruisalemi na koro liu ka koro tabu. Sa ikoya sara ga oqo na kena gauna kei na kena siga.

Mai na yasana kadua, oya mai na yasana ki ra (west), sa liutaka mai na kena ilakolako ko Pailato, na kovana kei Jutia kei Samaria ni matanitu vaka-Roma ena gauna koya. Sa vodo mai ena qiqi vakaivalu ka ra liutaka mai na sotia. Sa kacivaka mai na ilakolako mai Kaleli na matanitu ni Kalou. Na ilakolako ka liutaka mai oqo ko Pailato sa kacivaka mai na kaukauwa ni yaragi vakaivalu kei na kena matanitu. Sa ikoya oqo na mata-ilawalawa e rua ka rau curuma yani na koro tabu ko Jeruisalemi ena siga koya. Sa rawa meda raica ni nodrau curu vata yani ki loma ena soqo vakayabaki ni kana-vata-ni lako-sivia oqo sa mai cava kina edua na ilakolako makawa, ka mai tekivu kina edua na ilakolako vou. Sa mai tekivu na ilakolako vou oqo ena nona rube se vakoti mai na kauveilatai ko Jisu Karisito, kei na nona tucake tale mai na mate ena ikatolu ni siga.

Na kena dau lako mai na ilawalawa vaka-matanitu vaka oqo ki Jeruisalemi me tiko talega ena soqo ni kana-vata-ni-lako-sivia sa sega ni qai ka vou. Sa dau vakayacori tiko mai ena imatai ni yabaki drau, ka ra kila vinaka talega na Jiu. E kila vinaka ko Marika kei ira ka

volavola tiko oqo vei ira ko koya. Sa ivakarau tudei me dau tiko talega na kovana mai Jutia ena soqo vakayabaki oqo, ka vaka kina na veisoqo lelevu vakayabaki tale eso ka dau vakayacori mai Jeruisalemi. Sa kena inaki levu sega me tokoni kina na inaki vakalotu nodra na Jiu. Seg. Sa baleta sara ga na rivarivabi ni matanitu de mani yaco edua na ue se tiko yavavala ena gauna ni soqo vakayabaki oqo. Ka ni soqo ni kana-vata-ni-lako-sivia oqo sa dau vakananumi ka marautaki kina na nodra sereki se vakagalalataki na Jiu mai na matanitu kaukauwa ko Ijipita. E ririko na matanitu ko Roma de dua na yavavala vaka oqori ena yaco mai Jeruisalemi ka ni sa tubu cake tikoga na nodra sega ni taleitaka na Jiu na nodra vesuki tiko ena ruku ni veiliutaki nodra na kai Roma.

Na nona curu mai ki Jeruisalemi ko Pailato na kovana ena siga koya kei na nona qiqi ni valu, ose, tagi ni biukila sa vaka me kacivaki mai kina na kaukauwa ka tu vei Roma. Na kena iliuliu se ‘Emperor’ sa vakatokai vei ira me ‘luve ni Kalou.’ Ni da wilika na itukutuku nei Marika 11: 1-11, sa rawa meda kila kina ni ilawalawa mai Kaleli ka gole yani ki na koro tabu sa vakarautaki oti vakavinaka. Sa vakarautaka vinaka na Gone Turaga. Ni vakarau me curu yani ki loma mai na tokalau, sa talai rau e lewe rua na nona tisaipeli ko Jisu kina koro ka tarava me rau laki sereka mai edua na asa ka vesu tu mai kea ka tu vata kei na luvena. Ni siro sobu yani na ilakolako oqo mai na na ulunivanua ni vei olive, era lewe vuqa sara era muri yani ka ni sa kuruseti na irogorogo ni nona ivakavuvuli kei na cakacaka mana ena veivanua kecega. Eso era tevuka na nodra isulu ka so era musuka na draunikau ka ra tevuka e sala ka vavaca yani ko Koya. Era kailavaka kece: *“Osana! Sa kalougata ko koya sa lako mai ena yaca ni Turaga! Sa kalougata na matanitu nei Tevita na*

noda qase, ko koya sa yaco mai! Osana ki cake sara” (11: 9-10). “Osana” sa kena ibalebale: “Moni yalo-loloma moni veisereki ka vakabulai keimami.”

Sa vakayagataka ko Marika na ivakatakilakila eso mai na ivola nei Sakaraia me tukuna na irairai ni Matanitu ni Kalou ka mai tauyavutaka oqo ko Jisu: “...*ena lako mai vei iko na nomu Tui, sa yalododonu, a sa ia na veivakabulai ko koya, sa yalo malua, ka sa vodo lako ena asa, io, ena luve ni asa” (Sakaraia 9:9; Maciu 21:5). Ka vaka kina na: “Ia kau na muduka tani na qiqinivalu mai Ifereimi, kei na ose mai Jeruisalemi. Ena muduki tani talega na dakai ni valu; ena tukuna ko koya na veivinakati kina lewe ni veivanua. Ia ena lewa ko koya mai na wasawasa edua kina wasawasa edua, mai na uciwai talega ka yaco kina iyalayala kei vuravura” (Sakaraia 9:10).*

Na Tui ka vodo mai oqo ena asa ena muduka na ivalu ena veivanua kecega. Ena vakamalumalumutaka na qiqi ni valu kecega, na kena ose kei na kena dakai. Ena kauta mai na sautu kei na tiko veilomani. Ka sa macala ni veicoqacoqa sara kei na ilakolako ka liutaka mai ki loma ko Pailato, na ilawalawa ni matanitu vaka-Roma. Na duidui levu ni matanitu e rua – Matanitu ni Kalou kei na matanitu nei Sisa sa koto e loma donu ni kosipeli oqo nei Marika ena itukutuku me baleti Jisu, kei na lotu ka vakatokai me lotu va-Karisito e vuravura.

Na veilecalecavi qaqa ni matanitu e rua oqo sa koto ena iotioti ni macawa oqo ena bula i Jisu. Eda kila ni mai tini ena nona lauvako na Turaga mai na kauveilatai, ka ra soqoni vata mai Jeruisalemi ena siga

koya na veikaukauwa ni vuravura oqo –vaka-matanitu, vaka-lotu, vaka-vanua, vaka-ilavo mera vakamatei Koya.

Jeruisalemi

Sa sega ni dua walega na koro ko Jeruisalemi. Ia, sa nodra koro tabu na Jiu ena loma ni udolu na yabaki sa oti. E veicurumaki koto na veika vinaka kei na veika talega e sega ni vinaka ena kena itukutuku. Sa yaco me koro turaga nodra na Isireli mai na gauna nei Tevita na tui rauta e 1000 na yabaki ni bera ni sucu na Karisito. A yacova ko Jeruisalemi ena gauna nei Tevita edua na gauna vinaka ka sautu vakalevu sara ena vuqa na ka. Ka vaka kina na gauna nei Solomoni na luvena. Era duavata na lewe ni vanua. Era vakarurugi taucoko na mataqali Isireli e 12 ena rukuna e dua ga na Tui. Kaukauwa na matanitu ka ra taqomaki vinaka na lewena mai vei ira na meca. A tara ko Solomoni edua na valenisoro lagilagi mai Jeruisalemi. Na gauna ni veiliutaki nei Tevita (sega ni o Solomoni) e gauna sautu ka tu vinaka kina na vanua ena yasana kece sara. Sega walega ena kena tu kaukauwa ena kena taqomaki vinaka, sa sautu talega ena caka-dodonu kei na savasava ni veimaliwai. Ka kilai ko Tevita me sa ikoya ga na Tui ka ivakatawa uasivi, taleitaki ena mata ni Kalou ka ra dau vinakata mera taleva lesu na lewenivanua na italanoa ni nona gauna ni veiliutaki.

Sa ra dau tiko nanamaki na lewenivanua me na yaco mai edua tale na ‘luvei Tevita’ se dua na Tevita vou me mai liutaki ira. Na nodra tiko nanamaki na Isireli ena gauna mai ki muri mena yaco mai edua na

“Mesaia” me mai sereki ira mai na ivua ni veivakabobulataki, era namaka edua mena basika mai na “kawa i Tevita” se me luvena sara ga. Na mesaia oqori mena vakalesuya mai na matanitu ka sa mai yali ka me veiliutaki mai na koro liu ka koro tabu ko Jeruisalemi. O Jeruisalemi sa raici tu mai vei ira na Jiu ni koto kina na nona vakalagilagi na Kalou kei na Nona matanitu vou.

O Solomoni na Tui a tara edua na valenisoro mai Jeruisalemi rauta na yabaki 900 BCE. Na vale oqo a okati me ‘loqi-tabu’ (sacred centre) ni nodra vuravura na Jiu. Sa isotasota ni nodra qarava vata na Kalou ka vakalagilagi ena vei-Same eso me vaka na Same 120-34. *“Au a reki ni ra kaya vei au, tou mai lako kina vale i Jiova”* (122:1).

E kilai ko Jeruisalemi sega walega ena veika vinaka, e kilai talega ena veika ka sega soti ni vinaka. Ni mai oti e rauta na yabaki 50 mai na gauna nei Tevita, sa curu mai ki lomai Jeruisalemi edua na na ivesu vou ni veivakabobulataki (domination system). Ka laurai na ivesu vou oqori ena tolu na kena irairai:

1. Na ivesu vou ni veivakabobulataki vaka-politiki (political oppression). Lewe vica ga na vutuniyau ka kawa turaga eratou basika cake ka taura na lewa ni veiliutaki. Sega ni tu na kaukauwa ni vakatulewa vei ira na lewe ni vanua ka ra tu e ra.
2. Na ivesu vou ni veivakabobulataki vakailavo (economic oppression). Oqo e basika cake ena kena votai na qele, saumi ni vakacavacava, ka so tale.

3. Na ivesu vou ni veika vakalotu (religious legitimation). E laurai oqo ena kena vakadewataki ni o ira na Tui se Turaga era sa mai vua na Kalou ka ra luve ni Kalou. Kena ibalebale ni o ira era sa vutuniyau rawa tu (ka lewe levu ga era kawa turaga) sa dodonu tu vakalotu mera rokovi ka dokai, ka kakua ni ra saqati. Kena ivakaraitaki vinaka ena gauna koya ko ira na kawa i Setoki.

Moniti

(Marika 11: 12 – 19)

E tekivu o Marika ena siga Moniti ena iotioti ni macawa nona na Gone Turaga ena 11: 12-14. Eratou gole tiko mai Pecani ki Jeruisalemi ko Jisu kei iratou na tisaipeli. Sa viakana na Turaga ka raica edua na vuni lolo, ia e sega tu na vuana. Sa vosataka na lolo oqori ko koya me kakua ni vua tale vakadua. Eratou rogo tu na nona tisaipeli.

Tarava mai na nona vakasavasavataka ko Jisu na valenisoro ena 11: 15-19. Ena siga Tusiti, sa tukuna ko Marika ena 11: 20-21 – *“Ia ena mataka ni ra sa lako voli, era sa raica sa malai sara mai na wakana na vuni lolo. Ia ni sa nanuma ko Pita, sa kaya vei koya, Vakavuvuli, raica, na lolo ko sa lewa me ca sa malai sara.”* Sa vinakata ko Marika me ra raica ko ira era na wilika na nona kosipeli ni italanoa veitaravi e rua oqo – na vuni lolo kei na valenisoro e rau veiwekani voleka sara. Sa matata ni kaya ko Marika ni oqo na macawa ni kanavata-ni-lako-sivia. Kena vula ena

yaca vaka-Iperiu na *Nisan* se Maji-Epereli vei keda. E sega ni dau vua kina na vuni lolo. Ia, sa sega ni vosa tiko eke ko Jisu ena sala ‘vakadodonu’ga (literal), ia sa vakaibalebale (symbolic) na nona vosataka na vuni lolo oqo. Sa dusia tiko na valenisoro na Turaga ena nona vosataka eke na vuni lolo. E sega ni vuataka na valenisoro na “vuana” ka dodonu me vuataka mai. Ena vuku ni ka oqori, sa dodonu me vakasavasavataki.

Na valenisoro ka vinakati oqo me vakasavasavataki sa okati kina na itavi kei na itutu kecega vakalotu ka sema tu ki na valenisoro. Ka sa okati eke na itutu vaka-bete levu ni lotu vaka-Jiu kei na veiqaravi vakalotu kecega ka sala vata kaya, ka vakayacori tiko ena gauna koya. Sa ologi talega eke na ivadi ca ka laurai ena nodrau cakacaka vata na bête levu ko Kaiafa ena lotu vaka-Jiu kei na kovana ena matanitu vaka-Roma, ka dabeca tiko ko Pailato ena gauna koya.

Na veicavuyaki ni itutu kei na inaki ni Valenisoro

Sa laurai na valenisoro ena kena itutu ena iotioti ni macawa oqo ni sa sega walega ni vale ka qaravi kina na Kalou eke e vuravura, sa vale talega ka vakarurugi se vakarorogo tu kina matanitu ko Roma. Era raica tu mai na valenisoro ko ira na Jiu ka ra tu tani mai Jeruisalemi me dua na vale-tabu ka ra raica cake ka rokova, ka ra tokona na kena soli vakacavacava ka dau vakayacori ena veigauna, kei na nodra vinakata me ra gole yani kina ka laki curuma ena veiyabaki ena veisolevu tabu ka dau vakayacori kina.

Era tu vakarau na Jiu mera mate ena nodra valataka na dodonu kei na savasava ni nodra valenisoro. Ena yabaki 40-41 CE, ena gauna ni veiliutaki nei ‘emperor’ *Caligula*, a vinakata ko koya me vaduri edua na kena ivakatakarakara (statue) e loma ni valenisoro, ka me dusi koya me kalou ko *Zeus*. Era udolu vaka-udolu na Jiu era tu vakarau me ra mate ena nodra cata ka saqata na ka oqori. Na veisuayaki ni inaki ni valenisoro ka mai laurai oqo e sega ni qai mai tubu koso walega. Sa tekivu makawa voli mai ka laurai ena gauna nei Jeremaia na parofita ka vosa tiko ko koya rauta na yabaki 600 ni bera ni sucu na Karisito.

Ko Jeremaia kei na Valenisoro

Ena Jeremaia wase 7 sa vosa na Kalou vei Jeremaia me laki tu ena mata ni valenisoro ka me sotavi ira ka vosa vei ira ka ra gole yani mera laki so-kalou. Oqo me baleta na kena davo-cala ni nodra vakanuinui. Era vakararavi kina vosa lasu, ka ra kaya tiko kina: “*A vale tabu i Jiova. A vale tabu i Jiova. A vale tabu i Jiova*” (7:4). Era taura na vosa oqo me ra nanuma ni sa taqomaki kina ko Jeruisalemi ka vaka kina na nodra taqomaki talega. Era nanuma ni nodra curuma wasoma na valenisoro sa ikoya na ka bibi duadua, ka sega ni bibi na caka dodonu kei na cakacaka ena yalo dina. (Wilika yani na 7: 5-7,11).

Sa rogo ena tikina oqori mai cake na “qara ni daubutako”. Na nodra sega ni bula ena veisiga ena caka-dodonu kei na cakacaka ena yalo dina sa yaco kina mera ‘daubutako’ ka ra nanuma ni valenisoro sa vale me ra dro yani kina me ra bula. Na valenisoro sa sega ni vale me vakayacori kina na butako. Sa vale mera tusanaki ira kina na

daubutako. E vakavoqataka talega na parofita ko Emosi kei Osea na veika oqo (Emosi 5: 21-24) (Osea6:6). Ka vaka kina ko Maika (6: 6-8) kei Aisea (1: 11-17).

Ko Jisu kei ira na daubutako

(Me wiliki vinaka tale mada na Marika 11: 15-18).

E rua na ka eda raica eke: *Matai*, e *cakava* (action) se vakayacora ko Jisu edua na ka. E 4 na ka e vakayacora eke ko Jisu. 1) Sa vakasavi ira na volivoli kei ira kei ira era volivolitaki. 2) E vukica na nodra tepeli ko ira era veisau ilavo. 3) E vukica na nodra idabedabe na volitaki ruve. 4) Sega ni vakatara edua me colata edua na ka ena loma ni valenisoro.

Eda rawa ni raica eke ni sa vinakata ko Jisu me sa sogo vakadua na valenisoro ka me kakua tale ni dola ka qaravi tiko kina edua na cakacaka me vaka eda rogoca oqori. Ka sa ikoya oqo edua na cakacaka ni veivakasavasavataki vaka-parofita ka cakava na Turaga. *Karua*, sa *tukuna* (saying) se cavuta edua na vosa: “*A noqu vale ena vakatokai me nodra vale ni masu na veimatanitu kecega. Ia dou sa cakava me nodra qara na daubutako?* Na vosa e vica oqori e cavuta talega ko Aisea – “vale ni masu” (56:7) kei Jeremaia – “qara ni daubutako” (7:11).

Me vaka na nona vakarusa ko Jisu na vuni lolo, sa na vakarusa vaka kina na valenisoro me vakayacori kina na parofisai nei Jeremaia ena wase e 7 kei na 26. E sega ni ka wale na masumasu kei na vakacaboisoro. Sa laveti cake ka vakabibitaki ena Lawa (Torah). Ia na Kalou sa Kalou ni cakacaka vakadodonu kei na cakacaka ena yalo dina

ni loloma. Sa vaka kina na lotu eda qarava. Sa sega ni tabaki sobu eke na bibi ni lotu ia me kakua ni qaravi na lotu ka sega ni sala vata kei na cakacaka vakadodonu ka savasava.

Na imatai ni rua na siga

Eda raica ena itekivu ni iotioti ni macawa oqo e rua na ka lelevu ka cakava na Turaga. *Matai*, ena Siga bibi ni Curu vaka-Tui, sa cakava ko Jisu na ka ka cakava ni vakarau me curu kina koro tabu ko Jeruisalemi. *Karua*, ena Moniti ena ka ka vakayacora mai na valenisoro. Sa dodonu meda kila ni veika ka vakayacora oqo ko Jisu sa sega ni vakacacani se me bokoci vakadua kina na lotu vaka-Jiu me dua na lotu, se me vakarusai kina na cakacaka vaka-bete se itutu vaka-bete levu. Seg. Eda sa raica rawa ga na kena sa kacivaki kina ni sa *yaco mai na Matanitu ni Kalou kei na kena veiliutaki, ka veisaqasaqa kei na matanitu ka veiliutaki tiko ena gauna koya, na matanitu vaka-Roma. Kei na veiliutaki vaka-bete levu ka rau cakacaka vata vakavinaka ena gauna koya kei na matanitu vaka-Roma.*

Sa kena gauna ka sa dodonu vinaka me sa liutaki na koro ko Jeruisalemi mai vua edua na *Mesaia* ka sega vua na iyaragi vakaivalu. Ka sa kena gauna ka dodonu vinaka me sa cicivaki na valenisoro kei na kena vei qaravi vakalotu kecega ena sala dodonu, dina ka savasava. Ena veika ka vakayacora oqo na Turaga, sa raici kina ko koya me tu vata kei ira na parofita era sa liu vua. Sa tu talega me saqata edua na ilakolako vakalotu ka totaka na veiliutaki voravora kei na cakacaka vakabutobuto.

Tusiti

(Marika 11: 20 – 25)

Na siga Tusiti sa siga osooso sara. E volekata me tolu na wase ni ivola nei Marika e vakatawana na veika ka yaco ena siga Tusiti oqo. Ena 11: 27-13: 37 sa rauta ni 115 taucoko na tikina. Na siga balavu ka volekata yani na Tusiti na Lotulevu (60 na tikina) kei na Vakaraubuka (47 na tikina). Na siga Tusiti sa siga balavu duadua ena kosipeli nei Marika ena iotioti ni macawa nei Jisu ena nona bula e vuravura.

Rauta ni rua-nai-katolu (two-thirds) ni siga Tusiti e vakatawana na veisaqasaqa kei ira ka qarava na valenisoro. Na vo ni ikatolu (one-third - wase 13) sa tukuna ko Jisu ni na vakarusai ko Jeruisalemi kei na valenisoro. Ena rairai mai na “Luve ni Tamata” (Son of Man) ka na yaco totolo mai ko koya.

Tekivu na siga Tusiti ena nodratou lesu tale ko Jisu kei ira era muri koya voli ki Jeruisalemi mai Pecani, edua na koro voleka ka ratou a moce kina. Eratou raica na vuni lolo ni sa malai sobu sara. Sa dusi tu na vuni lolo malai oqo ki na koro ko Jeruisalemi kei na kena valenisoro. Ena malai yani ka na vakarusai. Ni toso na siga Tusiti, sa yaco yani ki Jeruisalemi ko Jisu kei ira era muri koya tiko ka curu kina valenisoro. Oqo na yasa ni valenisoro e tuba ka sega ni loma sara yani. Na yasana

ka dau vakayacori kina eso na veivakatavulici. Ena gauna ni so-levu vaka oqo, sa dau sinai sara vei ira na *vulagi* (pilgrims) era lako mai na veivanua. Na veika kece sara ka koto ena Marika 11: 25-12: 44 sa vakayacori tiko ena yasa ni valenisoro oqo.

Na nodra tarogi Jisu tiko ko ira na iliuliu ni lotu kei ira eso era veiliutaki ena siga koya ena yasa ni valenisoro oqo sa kena inaki ga mera vakasewasewani koya ena matadra na lewe vuqa era sinai tu mai kea. Ia, sa sauma ko Jisu na veitaro era taroga mai ka ra kurabui ena nona isau ni taro. Eso na gauna e tarogi ira lesu ko ira era tarogi koya. Vakavuqa na nodra tu ko ira oqori ena veilecayaki.

Sa bolei na kaukauwa ka tu vua na Turaga

(Wilika na Marika 11: 27-33).

Era tarogi Jisu se kaukauwa cava se mai vei ka tu vua. Ka cavuti ira na taro tiko oqo ko Marika ni ra bête levu, vunivola kei na iliuliu vakalotu tale eso. Na taro era taroga sa baleta na ka ka cakava ko Jisu mai na valenisoro ena siga Moniti. Sa baleta talega na curu vaka-Tui ki Jeruisalemi ena Siga Tabu. Na taro ka tarogi tiko sa kena inaki me bacani na Turaga me cavuta edua na vosa ka rawa me beitaki kina ka me lewai. Ni tarogi, sa taroga lesu vei ira edua na taro me baleti Joni na Dauveipapitaisotaki. Na kaukauwa me veipapitaisotaki kina ko Joni – e lako mai lomalagi? Mai vua na Kalou se mai vei ira na tamata? Era sega ni sauma rawa. Ka kaya ko Jisu ni na sega talega ni sauma na taro era taroga tiko mai.

Sa beitaki ira na iliuliu eso ni lotu ko Jisu ena dua na vosa vakatautauvata (Wilika na Marika 12: 1-12).

Na vosa vakatautauvata ni were-ni-vaini ka ra vakatawana eso era kocokoco ka lawaki-ca. Era vakamatea na tamata. Era kocova na were-ni-vaini ka sega ni nodra. Tinia ko Jisu ka kaya ni na lako mai na itaukei ni were-ni-vaini ka vakamatei ira na ivakatawa, ka solia na were vei ira eso tani tale. Era kila na iliuliu vakalotu era tu mai kea ni vosa vakatautauvata oqo kei na kena ibalebale ka solia ko Jisu sa baleti ira sara ga. Era sa vinakata me ra vesuki Jisu, ia era sa qai rerevaki ira na lewe ni vanua. Ka ni o ira na lewenivanua era tokona vinaka tu na ilakolako kei na ivakavuvuli nona na Gone Turaga.

Soli vakacavacava vei Sisa

(Wilika na Marika 12: 13-17).

Sa laki tini na veivosaki se veitarotarogi oqori ena nona tukuna ko Jisu: *“Solia vei Sisa na ka ka nei Sisa, vua na Kalou na ka ka nona na Kalou.”*

Oqori na vosa ka dau laurai kina na veiwekani ni politiki kei na lotu se lotu kei na matanitu. Sa dau laveti cake na vakasama ni sa rua na taba ni were lelevu ena noda bula na tamata: Dua, na tabana vakalotu. Dua tale na yasana vaka-matanitu se politiki. Na imatai me soli vua na Kalou. Kena ikarua me soli vei Sisa. Ena rawa me toso sara yani na kena vakadewataki na isau ni taro oqo nei Jisu, ia ena vinaka meda lesuvi Marika tale mada se cava sara e koto ena nona ivola.

Oqo e dua na veivosaki ka ra vinakata na meca nei Jisu me ra coriti koya ena taro era taroga kei na isau ni taro me solia ko koya. O ira era taro tiko qo, eso era “Farisi” ka so era “itokani Eroti” (Herodians) ka ra talai mai vei ira na iliuliu vakalotu ka vakamatanitu talega me ra laki taroga na Turaga. O ira na Farisi era lewe ni dua na ilakolako (movement) ena lotu vaka-Jiu ka ra totaka na kena vakaukauwataki ka vakamuri na ivakarau se lawa vakalotu makawa nodra na Jiu. Oqori sa wili kina na kena vakamuri na lawa ni siga ni vakacecegu (Sabbath) kei na vakatatabu eso me baleta na ka meda kania se gunuva. Ka sa koto talega eke na kena vinakati me ra kilai tani mai vei ira na kai tani. Oqo ko ira na kai Roma se kai Kirisi.

O ira na ‘itokani Eroti’ e sega ni matata sara na veika me baleti ira. Ia, era tokona na vuvale vaka-tui ko Eroti, na vuvale ka cakacaka voleka sara kei na matanitu ko Roma. O rau ruarua na ilawalawa oqori me vaka ka vola tiko ko Marika (3:6; 8:15), e rau veivolekati sara ka rau cakacaka vata voleka kei na matanitu levu ko Roma. Sa tekivu na nodrau taro ena nona vakalavelaveti cake na Turaga: *“Vakavuvuli, keitou sa kila ni koni sa dina ga, ka sa sega ni rerevaka edua...”* Oti sa qai muria mai na taro vaka-batina, ka sagai me buki-veretaki ko Jisu.

Ni mai qali ko Isireli kina matanitu ko Roma ena yabaki 63 BCE - ni bera ni sucu na Karisito, sa dau lavaka ko Roma na soli vakacavacava vei ira na Jiu. E sega ni kumuna na matanitu ko Roma na vakacavacava oqori. Era tu eso mera qarava me vakataki Sakiusa ena kosipeli. Era vakacakacakataki mai na vei-valenivolavola lalai ka veicurumaki vinaka koto kina na lotu kei na politiki. Eratou talai gona kina na lewe

vica oqo mai na dua na valenivolavola oqori me ratou laki tarogi Jisu ena siga Tusiti oya. E sega ni mamada na kena colati tiko mai vei ira na lewenivanua na soli vakacavacava oqo. Sa qai mai kuria yani ni o ira na Jiu e sega na nodra kaukauwa ka ni ra tu va-koloni kina matanitu levu ko Roma. Sa yaco ko Roma me matanitu levu, rogo, ka qaqa ena vuku ni soli vakacavacava oqori.

Kevaka a sauma ko Jisu me kakua na soli-ka vei Sisa, ena rawarawa sara me beitaki ni saqata na matanitu. Ia, kevaka me kaya ‘io’ me tokoni na soli-ka vei Sisa, era na cati koya na lewenivanua ka ra vakarorogo tiko ena veitarotarogi oqori ena siga oya, ka ni ra sa cata lo voli mai ena dua na gauna dede na soli vakacavacava vaka oqo. Rairai a tuvani vakamaqosa mai na taro me tarogi me rawa ni tawasei Jisu mai vei ira na lewenivanua ka ra sa vinakata vakalevu me ra muri koya ena ilakolako oqo.

Sa maqosa ka laulau na isau ni taro nei Jisu. Sa tekivu ena nona laveta cake edua tale na taro vei iratou na taro tiko mai. Sa kaya me kau mai vua edua na ‘pene’ (denarius). Na pene oqo se ‘denarius’ sa vaka edua na tiki ni siliva ka isau ni tamata cakacaka ena gauna oya ena dua na siga. Ni raica ko koya, sa taroga, *“A matai cei oqo kei na yacai cei sa volai tu?”* Eratou kaya lesu – *“A nei Sisa.”* Sa qai tarava mai, *“Solia vei Sisa na ka sa nona.”*

Ena imatai ni yabaki drau, e rua na mataqali ilavo (coin) a vakayagataki tiko. Dua, e sega kina na ivakatakarakara. Na kena oqo era vakayagataka vakalevu na Jiu. Kena ikarua e tiko kina na

ivakatakarakara kei Sisa. Sega walega oqori, sa volai talega kina ni o Sisa e luve ni Kalou. Na kena oqo eratou a solia vei Jisu na ilala ka mai vakatarogi koya tiko oqo. Ena ivadi ca eratou kauta mai, eratou sa mai tevuki ena matana levu ena vosa ka sauma lesu kina ko Jisu na nodratou taro. Na isau ni taro nei Jisu sa wase rua koto:

1. Me soli vei Sisa na ka sa nei Sisa.
2. Me soli vua na Kalou na ka sa nona na Kalou.

Na imatai ni sau ni taro, ni ratou vakaraitaka mai na pene ka tiko kina na iyaloalo kei Sisa, sa matata sara ka rawarawa na kena isau: *‘A pene nei Sisa. Me soli lesu vua.’* Na isau ni taro oqori e sega ni sota kei na isau ni taro levu ka ratou a vaqara tiko mai vei Jisu. Na ikarua ni sau ni taro e vaka-batina vinaka ni da vakamura voleka yani. *“Solia vua na Kalou na ka sa nona na Kalou.”* Sa leuta cake na isau ni taro oqori edua tale na taro: A cava ka nei Sisa, ka cava e nona na Kalou? Vei Jisu ka vaka kina vei ira e lewe vuqa na Jiu, na ka kecega sa nona na Kalou. Na nodra iVola Tabu sa tukuna vinaka tu. Ena Vunau ni Soro 25: 23 sa tukuni vinaka kina ni da sa lisi tu ga ena qele ka nona na Kalou. Ka vaka kina na ivola ni Same. *“Sa nei Jiova ko vuravura kei na veika kecega sa sinai kina”* (Same 24: 1). A cava e nei Sisa? Kena isau: E sega! E sega na ka e nei Sisa.

Kalou - e nodra na mate se o ira na bula?

(Wilika na Marika 12: 18-27)

- E tukuna ko Marika ni so na itokani iSetoki (Sadducees) era lako vei Jisu. Era vutuniyau ko ira oqo ka tu vei ira e levu sara na kaukauwa ena gauna oya, ka ra vuvale vata kei iratou na bête levu.
 - Era rokova vakalevu cake na itokani iSetoki na ivola ni “Lawa” (Torah) ka sega soti na parofita. Na nodra vakalakala vakalevu kina ivola ni lawa ka sega na parofita sa tukuna vakamatata na ka era vakabibitaka. Era taura vakabibi na lawa ena kena vakamuri vaka-matanivola (literal). Na bula ena sala dodonu (justice) era taura vakamamada.
 - Era sega ni vakabauta ni dua tale tiko na bula mai muri ni oti na bula oqo.
 - Era laveta cake na taro me baleta na bula sa bera mai vei Jisu. Era sega ni vinakata me ra kila na cava sara na kena dina se kena ibalebale. Sega. Era vinakata ga me ra vakacacani Jisu ena matadra na lewe vuqa era tu mai kea ena siga Tusiti oqo.
 - Era dusia e 7 na veitacini tagane ka ratou mate veitaravi, ka ratou vakawatitaka taucoko na watina o koya ka qase duadua vei iratou ni sa mai takali. Era taroga: O cei ena watina ena bula sa bera mai? E tolu na isau ni taro nei Jisu:
1. E vosa vakadodonu vei iratou ni ratou sega ni kila na iVola Tabu: *“Sa sega li ni vuni nomudou sese oqo ni dou sa sega ni kila na iVola Tabu se na kaukauwa ni Kalou?”* (12:24).
 2. Sa sauma na taro (12: 25)...

3. Laki tinia na veitarotarogi oqo ko Jisu ena nona cavuta na vosa ka tukuna na Kalou vei Mosesese ena lomaloma ni buka waqa (Lako Yani 3:6). Oti sa qai kaya: *“Ia sa sega ni nodra Kalou na mate ko koya, a nodra Kalou ga era bula tiko. Dou sa sese vakalevu”* (12:27).

Na Vunau levu duadua

(Wilika na Marika 12: 28-34)

Eda mai sotava ena wase ni ivola oqo nei Marika na kena sa mai yali na veisaqasaqa kei ira na meca ka sotava tiko mai na Turaga. Sa mai sotava oqo ko Jisu edua ka vakatarogi koya matua sara. Oqo edua na Vunivola ka tekivu ena nona kaya cake: *“a sa kunea ni sa vosa vakavuku vei ira ko koya”* sa taro ko la oqo ka kaya: *“A ivakaro cava sa kena imatai ena ivakaro kecega?”* Ko Maciu e kaya ni a dua na Farisi ka sega ni Vunivola ka taroga oqo na Turaga. Na nona taro oqo, e kaya ko Maciu ni a via *vakatovolei* Jisu. O Marika e kaya toka ni a *lauti vakalevu* na Vunivola oqo ena isau ni taro nei Jisu.

Na vunau cava na vunau levu duadua? Sa taro bibi sara. Sa goleva na ka bibi duadua ena veika me baleta na lotu. A cava e bibi duadua vua na Kalou? Na taro vaka oqo sa taro bibi sara vei ira na Jiu. E sega ni gole tani ko Jisu mai vua na Vunivola oqo kei na nona taro. Sa laveta cake na Turaga e rua na tikina mai na ivola levu ni Lawa se *Torah*. *Matai*, mai na ivola na i Vakaruva 6: 5-6 – *“Ia mo lomani Jiova na nomuni Kalou ena lomamuni taucoko, kei na yalomuni taucoko, kei na nomuni kaukauwa taucoko. Ia na vosa oqo kau sa vakarota vei kemuni*

ena siga oqo, me tiko ga ena lomamuni.” Era sa dau cavuta vakarua ena veisiga na Jiu na tikina oqo, ena mataka kei na yakavi ni ra masu. *Rua*, sa qai cavuta talega ko Jisu na tikina mai na Vunaunisoro 19: 18 – *“Mo lomani koya ga na kai nomu me vaka ko sa lomani iko.”*

Sa matata vinaka na ivunau ruarua oqo ka ni da vakabibitaka talega ena loma ni lotu Vakarisito. Na lomana na Kalou sa kena ibalebale ga na kena soli lesu vua na Kalou na ka e nona dina ga: na yaloda, na lomada kei na noda kaukauwa. Na veika oqo e sega ni nei Sisa se dua tale na iliuliu ni vuravura oqo me vaka era vakabauta ena gauna koya. Ka sa ikoya na ivunau oqo sa koto kina na vakabauta ni sa dua ga na Kalou. Kei na noda lomana na kai noda me vaka eda lomani keda sa kena ibalebale meda biuta laivi mai na noda bula na veivakaduiduitaki. Se meda lomana ga eso ka biligi ira tani eso. Na isau ni taro oqo nona na Turaga sa ciqoma vinaka na Vunivola oqo (Marika 12: 32-33). Sa kaya vua ko Jisu: *“O sa sega ni yawa ki na matanitu ni Kalou”* (vs.34). Sa sega ni yawa na Vunivola ka taro oqo mai na matanitu ni Kalou. Sa kila na ka bibi duadua ia, na nona leqa ni sega ni bula kina. Sa kila walega vaka-matanivola. Sa vo me lewena na Matanitu oqo ni Kalou ka me bulataka na kena ivakavuvuli.

Sa bolei ira na Vunivola kei na nodra iVakavuvuli ko Jisu
(Wilika na Marika 12: 35-44).

Sa lesu tale mai na veisaqasaqa kei na Turaga ena wase ni vola ka toka oqori e cake. Era tekivutaka mai nai to-ni-veisaqa na ulutaga me yavala kina na veisaqasaqa kei Jisu. Era tarogi Koya se kaukauwa mai

vei e vosa se cakacaka tiko kina? Na soli vakacavacava vei Sisa. Na Tucake Tale kei na Vunau levu duadua. Ni oti oqo, sa tekivu sara na nona laveta cake ko Jisu na ulutaga me bolei ira kina. Era se tiko ga mai na valenisoro ka sa vakataroga na Turaga na nodra ivakavuvuli na Vunivola. Kaya kina, *“E rawa vakacava me ra kaya na Vunivola ni Mesaia na luvei Tevita?”* O Tevita vakataki koya e kaya ni Mesaia oqo e Turaga (Lord). E rawa vakacava me luvena? (Raica na Same 110: 1).

Na vakarusai ni Valenisoro kei na nona lesu tale mai ko Jisu
(Wilika na Marika 13: 1-4).

- Eratou sa biuta mai na valenisoro ko Jisu kei iratou na tisaipeli. Vosa cake edua vei iratou na tisaipeli ena nona qoroya na vatu ni valenisoro.
- E vola koto edua na dau-volavola ko Josephus na yacana ni valenisoro-vatu oqo, na vatu ka vakayagataki kina e rauta ni 68ft. na kena balavu, 9ft. na kena rewa icake, e 8 ft. na kena raba ka rauta ni 500 na tani (tons) na bibi ni dua na vatu. Sa kena irairai ni kena tara sa kena inaki me kakua ni dua ka rawa ni vakarusa.
- Sauma na nona taro na tisaipeli ko Jisu: *“...ena sega ni vo edua na vatu me veitaqataqai, ena talaraki sobu kecega.”*
- Sa vaka me mai cava ekeri na sala ni veiliutaki ena butobuto ka sa dede na kena taurivaki tiko mai. Ena talaraki na koro ko Jeruisalemi kei na kena valenisoro.
- Na kena talaraki sobu oqo e sega ni talaraki sobu kina na mata-lotu nodra na Jiu (Judaism) se na kena veiqaravi vakalotu. Seg.

Sa talaraki sobu sara ga ni sa valenisoro ka “nodra qara na daubutako.”

Na ivola lailai ni veika sa bera mai

(Wilika na Marika 13: 5-37).

Na ivola na i Vakatakila sa ivola levu me baleta na veika sa bera mai. Ia, sa dau cavuti talega na kosipeli nei Marika me dua na ivola lailai me baleta na veika sa bera mai se ‘iVakatakila.’ Na vosa oqo sa kena ibalebale na kena cereki se vakatakilai na veika sa bera mai ena veivosa vakaiyaloyalo ka koto na kedra ibalebale. Na iVakatakila sa tukuna edua na gauna dredre ni veivakararawataki, ka muria yani na veivagalalataki se veisereki ka vakayacora na Kalou. Na ivola lailai oqo nei Marika me baleta na veika sa bera mai sa cavuta eso na ivakatakilakila me vaka na:

- **Mesaia kei na parofita vakailasu.**
- **Na ivalu kei na rorogo ni ivalu.**
- **Na uneune kei na dausiga.**
- **Na veivakacacani mai vei ira na veiliutaki: matabose-e-cake, sinakoki, kovana, kei ira na tui.**
- **Na ivakatakilakila kei na veika e veivakurabuitaki, me vakacalai ira kina na digitaki, kevaka e rawa.**
- **Na gauna ni veivakararawataki ka sega ni se bau laurai e liu.**
- **Na Luve ni Tamata ni lako mai ena veio, ena kaukauwa kei na iukuuku, kei ira na nona agilosi ni vakasoqoni ira vata na nona**

digitaki mai na matanicagi e va, mai na iyalayala kei vuravura kei na iyalayala kei lomalagi.

Me ra qaqarauni vinaka:

- **Me kakua ni vakacalai kemudou edua.**
- **Dou dro kina ulunivanua.**
- **Dou vakatawa – ka yadra – ka tiko nanamaki.**

Na veika kece sara ka vakarogoi oqo vei ira na nona digitaki na Kalou sa sema vata kei na kena vakarusai ko Jeruisalemi kei na kena valenisoro.

Na vakacibi ivalu oqo a tekivu ena yabaki 66 CE ni mai kacabote na veiraravui nodra na Jiu kei na matanitu ko Roma. Era qaqa vaka kalekaleka na Jiu ena nodra taqomaka vinaka na valenisoro. Taura e va na yabaki sa qai taura lesu tale ko Roma na koro tabu ko Jeruisalemi. Ka rauta ni tolu veimama na yabaki era sa qai vakamalumalumutaki na Jiu era a vala tikoga mai na vanua ka vakatokai ko *Masada*. Na gauna taucoko oqo a dua na gauna ni veivakararawataki dredre sara vei ira na Jiu, ka okati kina ko ira na Jiu era sa tavuki me ra lewe ni lotu Vakarisito. Lewe levu na Jiu era bale mate ena ivalu oqo.

Na kena vaka me sala vata na ka e tukuna ko Marika ena wase 13 ni nona kosipeli kei na ivalu dredre oqo e nanumi kina ni a rairai volavola tiko ko Marika ena yabaki 70, ni bera vakalailai ni vakarusai ko Jeruisalemi se oti vakalailai ga na kena vakarusai.

Eda raica ena kosipeli oqo i Marika na nona tukuna na irairai ni bula se veika sa bera mai (apocalyptic eschatology). Oqo na kena vosa me tukuna ni dodonu me namaki na kena yaco na veika e veivakakurabuitaki ni voleka mai na iotioti ni gauna. E laurai ni a kaukauwa sara na vakabauta ni na lesu totolo mai na Turaga se “Luve ni Tamata” (Taniela 7: 13) ena gauna koya me vaka e kunei talega oqo vei Marika. A sega ni yaco me vaka na nodra nanamaki. Ia sa koto vinaka ena kosipeli oqo na vakabauta ni ka levu sa mai tekivutaka ko Jisu Karisito ena vakayacori, a veitalia na vukitani se vakatitiqa ni tamata.

Eda sa mai raica ni sa balavu sara na siga Tusiti oqo ena veika ka sotava na gone Turaga. Sa yakavi na vanua ena ulunivanua ni vei Olive. Sa karobo vakamalua na vanua. Oqo na karobo ena yacova yani na butobuto, na butobuto kei na kena dredre ka sotava ko Jisu. Ka sa cavuta ko Marika na vosa ka veirauti vinaka kei na gauna oqo: *“Na ka kau sa kaya vei kemudou, kau sa kaya vei ira kecega, Dou vakatawa.”*

Vukelulu

(Marika 14: 1 – 11)

Sa vo e rua na siga me qai vakayacori na solevu vakayabaki e rua - na kana-vata-ni-lakosivia kei na madrai sega ni vakaleveni. Era vaqara na sala eso ko ira na bête-levu kei na vunivola mera vesuki Jisu ka

vakamatei koya. Ka ra kaya: “*Me kakua ena gauna ni solevu de yaco edua na yavavala levu*”.

- **Ena nona tiko mai Pecani ena vale nei Saimoni na vukavuka, sa curu yani edua na marama ka laki lumuti Jisu ena dua na tavaya alapasita waiwai boi vinaka ka sau levu. Sa voroka na tavaya na marama oqo ka liviraka ki na uluna na Turaga me kakua ni dua tale me vakayagataka na kena vo.**
- **Era taroga se cava me vakamaumautaki kina vaka oqo na waiwai isau levu oya?**
- **Sauma na Turaga me kakua ni ra tarovi koya ka ni sa vakayacora ko koya edua na ka vinaka ka na dau nanumi kina me kena idivi.**

Na kena vinakati edua me soli koya yani.

Kevaka era sa cati Jisu vakalevu na nona meca, a cava era sega kina ni vesuki koya ena siga levu tutu ka me kakua ena bogi? A cava e vinakati kina ko Jutasa Isikarioti me soli koya yani? Tarogi ira ko Jisu (Marika 14: 48-49). A cava era vesuki koya kina ena bogi ena kena icakacaka me vaka oqo? Oqo e taro bibi ka na rawa me raici na kena isau kevaka eda lesu tale ki na Siga Tabu ka yacova yani na mataka ni Vukelulu.

- **Ena Siga Tabu, na nona curu vaka-Tui ki na koro tabu ko Jeruisalemi sa yavalati ira na lewe vuqa ena marau kei na nanamaki.**
- **Ena Moniti, ni cavuta oti ko Jisu na tikina mai na ivola nei Jeremaia na parofita – “*qara ni daubutako*” me dusia na**

valenisoro mai Jeruisalemi, era sa cudru vakalevu sara na iliuliu ni lotu ka ra vaqara edua na sala me ra vakamatei koya kina ka ni ra rerevaki koya, ka rerevaki ira talega na lewe vuqa (11:18).

- Ni da yacova yani na mataka ni Vukelulu, ni vo e rua na siga me qai vakayacori na solevu ni kana vata ni lako sivia kei na madrai sega ni vakaleveni, era sa vakasaqara na bête levu kei ira na vunivola edua na sala vuni me ra vakamatei koya kina. Era kaya: *“Me kakua ena gauna ni solevu de ra na yavalati kina na lewe ni vanua”* (14: 1-2).
- Era sega ni vakasamataka rawa na bête levu edua tale na sala me ra vesuki Jisu kina. Sega ena gauna ni solevu. Sega talega ni sa oti na solevu ka ni sana lesu tale kina ko Jisu. Me sa vakasaqarai ga edua na sala vuni. Sa curu mai ki loma ko Jiutasa Isikarioti me cakacakataki kina na sala vuni oqo (14:10).

Eratou lutu ka bale na tisaipeli

Vei keda edaidai, na gauna ka vakatokai ena loma ni yabaki vakalotu me “Lent” se gauna ni lialiaci, lolo, kei na veisau. Na gauna oqo sa gauna ni tekivu vou se veivakavoui ena kosipeli nei Marika. Oqo na veivakavoui ka vakatekivu mai Sisaria-Filipai ka cava yani ki Jeruisalemi. Ena loma ni gauna oqori, sa vakarautaki iratou kina na tisaipeli ko Jisu me ratou tu vakarau ki na veika dredre eratou na raica ni vakayacori vua ena nona vorata se saqata na matanitu ko Roma ena vuku ni nona veiliutaki veve se sega ni dodonu. Ka vaka kina na vuvale vaka-bete levu ena vuku ni nona veiliutaki ‘vakalotu’ka sega ni sala

vata kei na ka ka vinakata na Kalou. E vei-veveyaki ka dukadukali vakalevu. Sa vakarautaki iratou na nona tisaipeli na Turaga ni ratou na dui sotava talega na veika dredre ena vukuna ena sala sa muria oqo ko koya me gole yani ki na kauveilatai kei na nona tucake tale mai na mate. Na icavacava ni sala oqo sa ikoya na mate ka sa itekitekivu talega ni dua na ilakolako vou sara ga. Sa mai caramaka oqo ko koya ka tini yani ki na rarawa kei na mate.

Na nona vakaraitaka ko Marika na nodratou bale ka lutu mai na sala na tisaipeli sa vinakata me dusia kina edua na ka bibi. Oya ni sa dodonu me ra qaqarauni ko ira era na wilika na nona kosipeli mai muri, de ra guilecava me ra raica ka taura vakabibi na ka dina sara ga ka sotava na Turaga ena loma ni gauna oqo ni “Lent.” Eso era na raica na gauna oqo me dusia ga na veika vakayalo ka guilecava na veika vakayago. Me baleta na ka vakalomalagi ka sega na ka vakavuravura. Se me baleta na bula vakalotu ka vakatikitikitaki mai na bula vakapolitiki. E sega ni ka rawarawa na veivorati kei ira era veiliutaki ena loma matanitu se rara ni bula vaka-politiki. E sega talega ni rawarawa me ra vorati na veiliutaki ena lotu ni laurai ni ra gole tani mai na cakacaka vakadodonu ka savasava, mai liu ena gauna nei Jisu ka vaka kina edaidai. Sa laurai ena kosipeli nei Marika na doudou ni marama yada koya ka sega ni kilai mada ga na yacana ena nona voroka na bai ni nodra beci na marama. Sa lako yani ena kedra maliwa na turaga ena gauna ni kana, ka lumuti Jisu ena dua na waiwai sau levu ka boi vinaka. Oqo na doudou ka vure mai na nona raica ka kila ni sa i Jisu ga oqo na Mesaia ka luvena na Kalou.

Na imatai ni vosa ni parofisai kei na ka e basika kina

E tekivu ko Marika ena nona tuva na italanoa ni “Lent” mai Sisaria-Filipai. Oqo na itukutuku ni nona rarawa kei na yaluma na Turaga ena loma ni 40 na siga ni bera ni vakoti mai na kauveilatai ka tucake tale mai na mate. E vakatusa ko Pita ni sai Jisu na Mesaia ka namaki vakadede tiko mai. Sa rogoci kina ni vakaroti iratou na nona tisaipeli ko Jisu me ratou kakua ni tukuna vua edua na itukutuku oqori. Ena sega ni cala na vakanananu ni a rairai nanuma ko Pita ena vakatusa ka vakayacora oya mai Sisaria-Filipai ni Mesaia ka cavuta oya e Mesaia vakaivalu. Oqo me tu vakaivalu ka vakaiyaragi na Turaga ka me vagalalataki ira na nona tamata mai na ivesu ni veivakabobulataki era sotava tiko mai na matanitu ko Roma.

Ni vakaroti iratou oti na tisaipeli ko Jisu, sa qai rogoci na kena basika na kena vakayagataki na yaca “Luve ni Tamata” me vakamacalataki koya. Sa vakavulici iratou ko Jisu ni sa dodonu me sotava na Luve ni Tamata oqo na veivakararawataki. Me sega ni ciqomi mai vei ira na qase, bête levu, ka na vakamatei. Ia, ni oti e tolu na siga ena tucake tale mai na ibulubulu. Ka sa vakaraitaka sara vakamatata na ka oqori ka sega ni vunitaka (8: 31-32). Eratou sega ni ciqoma rawa na nona tisaipeli na ka oqori me vaka ka tukuna vua ko Pita (8: 32). Sa vunauci Pita na Turaga ka kaya: *“Lako tani ki dakuqu Setani ni ko sa sega ni vakananuma na ka ni Kalou, na ka ga ni tamata.”*

Na ikarua ni parofisai kei na ka ka basika mai kina

Sa ikoya oqo na ikarua ni parofisai ka vola ko Marika ka solia na Turaga vei iratou na nona tisaipeli me baleta na nona Mate kei na Tucake Tale. Oqo me dusia tiko ni sa kila rawa ko Jisu na nona vakarau mate kei na nodratou vakatitiqataka na tisaipeli.

“A ra sa lako tani mai keri, ka lako voli e Kaleli; a sa sega ni vinakata ko koya me dua na tamata me kila. Ni sa vakavulici ira na nona tisaipeli ko koya, ka kaya vei ira, sa voleka na nona soli yani na Luve ni Tamata ki na ligadra na tamata, ka ra na vakamatea; ia ni sa vakamatei, ena qai tu cake tale mai ena ikatolu ni siga” (Marika 9: 30-31).

Sa vola ko Marika na nona vinakata na Turaga me volekati iratou na nona tisaipeli ena gauna bibi oqo ena Vukelulu koya. Ia, e vaka me ratou sega ni raica se taura rawa na tisaipeli na veika ka tukuna tiko na Turaga. Eratou veisisivi toka ga se o cei e levu cake.

“Era sa qai yaco ki Kapenaumi; ia ni sa curu ki vale sa tarogi ira. A cava dou sa veileti kina ena gaunisala? A ra sa vagagalu ga ni ra a veileti vaka ira ena gaunisala, se ko cei sa kevu cake vei ira. A sa tiko sobu ko koya ka kacivi ira na lewe tinikarua ka kaya vei ira: Kevaka edua sa via liu, ena muri sara, ka na qaravi kemudou talega” (Marika 9: 33-35).

Ni cavuta se tukuna tiko na Turaga ni na vakamatei vakaloloma ena kauveilatai, eratou veiba tikoga na nona tisaipeli se o cei e levu se me liu vei iratou.

Na ikatolu ni parofisai kei na ka ka basika mai kina

Sa ikoya oqo na ikatolu, balavu ka bibi duadua ni parofisai ka solia ko Jisu me baleta na nona mate kei na rarawa. E vakamacalataka vinaka na Turaga na ka oqo ka vaka me dredre me ratou vakabauta na tisaipeli. Sa saga vakaukauwa ko Jisu me tukuna vinaka na dredre ni sala ena muria yani kina kauveilatai, ka me ratou tu vakarau na tisaipeli me ratou *muri koya tikoga* ka kakua ni gole tani mai na sala dredre koya. Na sala ka na tini kina rarawa kei na mate, ka tarava mai na tucake tale. Sa ikoya oqo na veitikina ka koto kina na parofisai oqo:

“A ra sa lako ga ena salatu ni ra sa lako ki Jeruisalemi. A sa liutaki ira ko Jisu. A ra sa kidacala ka ni ra sa muri voli, era sa rere. A sa kauti ira tale na lewe tinikarua, vakatekivu me tukuna vei ira na ka ena yaco vua ka kaya: Raica eda sa lako cake ki Jeruisalemi; ka na soli yani na Luve ni Tamata vei ira na bête levu, kei ira na vunivola, ka ra lewai koya me mate. A ra sa soli koya vei ira na veimatanitu tani. A ra na vakalialiai koya, ka vakanakuitataki koya, ka kasivita, ka vakamatea. Ena qai tucake tale mai ko koya ena ikatolu ni siga” (Marika 10: 32-34).

Sa koto ena ikatolu ni parofisai oqo na isoqoni ni veika ka na sotava veitaravi na Turaga ena veiwase mai muri nei Marika:

- “sa soli yani vei iratou na bête levu kei na vunivola” (14: 10-11).
- “eratou na beitaki koya ka vakamatei koya” (14: 63-64).
- “eratou na soli koya yani vei Pailato” (15: 1).
- “era vakalialiai koya” (15: 20).

- “kasiviti koya” (15: 19).
- “vakanakuitataki koya” 15: 15).
- “vakamatei koya” (15:24).
- “ni oti e tolu na siga ena tucake tale” 16: 6).

Me kena ivakananumi

(Wilika na Marika 14: 3-9)

- Na italanoa vakaciriloloma oqo sa tovolea me tagutuva na kedrau isema e rua na italanoa veitaravi ni bukivere me baleti Jisu (14: 1-2; 14: 10-11).
- E biuta e matada ko Marika e rua na italanoa ka veibasai sara, ka vakacuruma mai ki loma ni talanoa e rua oqo, na italanoa me baleta na nona loloma na marama oqo.
- Tiko voli mai Pecani na Turaga. Ko Pecani (ka kena ibalebale – “vale ni dravudravua kei na leqa”) edua na koro lailai ka rauta ni 1½ na maile kina tokalau kei Jeruisalemi.
- E sega ni dua na ka ka vakayacora na marama oqo me donu – cala taucoko. E curu botolaki yani kina kedra maliwa na turaga. E lumuti Jisu ena gauna ni kana ka sega ena kena itekivu me vaka na kena ivalavala dodonu.
- Edua na ituvatuva vou sa laurai eke. Sa basika na ituvatuva vou oqo ni tiko na Gone Turaga ko Jisu. Oqo na ituvatuva vou ka ra sotava kina na itokani nei Jisu na veivakararawataki.

- Era dau davo vakalakala ni ra kana me vaka eda raica oqo ena vale nei Saimoni na vukavuka. Ka nodra ivakarau me lumuti na vulagi sureti ni vakarau na kana.
- Na waiwai ka vakayagataki oqoe caka mai na *narita dina* ka kunekunei dredre na kau ka caka mai kina.
- E livia e vica kina ului Jisu na marama oqo, oti sa qai voroka na tavaya me vakayagataki taucoko ka me kakua tale ni dua na ka e vo.
- Na kena voroki e dau vakayacori ga vua edua na vulagi dredre ka dokai. Me kakua tale ni dua ka lailai sobu me vakayagataka.
- Sa raica rawa ko Jisu na ka sa vakayacori oqo vua ni sa veiwekani sara kei na ibalebale ni nona sa “Mesaia” (lumuti), me vakararawataki ka vakamatei.
- Sa vakalewai vakalevu na marama oqo ena vuku ni ka ka cakava ka sega ni muria na ivakarau dodonu – vaka-vanua, vaka-lotu talega.
- Na isau ni dua na tavaya waiwai oqo e rauta ni 300 na *denarius*. Dua na *denarius* rauta ni dua na silini. Na isau ni cakacaka ena gauna koya e rauta ni dua na *denarius* dua na siga.
- Kena ibalebale ni taura e volekata edua taucoko na yabaki na nona cakacaka tiko na marama oqo me qai rawata kina na isau ni tavaya waiwai oqo.
- Era yalo katakata ko ira era sarasara tu ena siga koya. Sauma ko Jisu ka cavuta na *Vakarua 15:11* – “*Ni sa sega ni mudu na tamata dravudravua mai na vanua. O koya kau sa vakaroti kemuni kina, ka kaya, Moni dedeka sara na ligamuni vua na wekamuni, ki na*

nomuni tamata wale, kei na nomuni tamata dravudravua ena nomuni vanua.”

- Na sota vata kei na Turaga me vaka oqo ena sega ni voli rawa vakailavo. Raica ko Jisu ni sa vinaka na ka ka vakayacora na marama oqo. Oqo na *vinaka* ka sega walega ni vinaka, ia e *vinaka vakaoti*.
- Na loloma dina vaka oqo e vakaikuritaki ka sega ni “loloma wiliwili.” Na loloma vaka oqo e raica vinaka na tiki ni gauna me vakaraitaki koya kina.
- Kaya ko Jisu, “*Laivi koya ga. Dou sa saga ena vuku ni cava? Sa cakava vei au edua na cakacaka vinaka*” (Marika 14: 6). Ena kacivaki na yacana ki vuravura taucoko ni kacivaki na itukutuku vinaka ni nona tucake tale mai na mate ko Jisu Karisito.
- A vakarautaki Jisu na marama oqo ni vakarau me gole yani kina Kauveilatai. Vei Marika, sa ikoya talega na marama oqo e raica vinaka yani na ibalebale ni loloma oqo ni Kalou, na loloma ka na sega ni vakadrukai rawa ena dua na vanua se dua na gauna.

Na inaki nei Jutasa

- E sega ni vakaraitaka ko Marika na inaki nei Jutasa ena nona soli Jisu yani. Ni ra rogoca na bête levu ni sa tu vakarau ko koya me cakava na ka oqo, era sa marau: “*Ia ni ra sa rogoca, era sa reki. A ra sa yalayala me ra soli ilavo vua*” (14: 11). E sega ni tukuna sara ko Marika ni a vinakata o Jutasa na ilavo.

- E muri Marika ko Maciu ka vola ni a lako ko Jutasa vei ira na bête levu ka taroga: “*A cava dou na solia vei au kevaka au soli koya vei kemudou?*” Era solia vua e 30 na tiki ni siliva (16: 15). Ka cavuta talega na parofita ko Sakaraia na tiki ni siliva e 30 oqo.
- O Joni ena nona kosipeli e cavuti Jutasa na luvei Saimoni Isikarioti me dua na *tevoru* (6: 70-71). E kaya ko Joni ni o Jutasa edua ga na daubutako. E sega ni nanumi ira na dravudravua. E nodratou dauniyau ka butakoca na ilavo ka dodonu me maroroya (12: 6). Raica talega na Joni 13: 2, 27.
- Sa cavuta vinaka tiko ko Marika ni o Jutasa “*edua vei iratou na lewe tinikarua.*” Na ka ka vakayacora oqo, ni da vakamuraia na volavola nei Marika, sa ivakaraitaki ca ka duka ni dua ka voleka sara vua na Turaga, sa qai cakava na itovo toro-sobu vaka oqo.

Sa mai cava na siga Vukelulu oqo ka sa katakata cake na sasaga me vakamatei ko Jisu.

Lotulevu

(Marika 14: 12 – 16)

Sa volekata yani na icavacava ni sala ka muria tiko oqo na Gone Turaga ko Jisu ena iotioti ni nona macawa. Ena noa – Vukelulu, sa lumuti koya edua na vada ka sega ni kilai na yacana. Ka sa lumuti koya

ni vakarau me gole yani me vakamatei mai vei ira na meca. Sa soli koya talega yani vei ira era vakasaqarai koya tiko ko Jutasa Isikarioti, edua vei iratou na lewe tinikarua, ka voleka sara talega vua. Ena siga Lotulevu oqo, sa vavaca yani kina na Gone Turaga na gauna bibi ni Nona Bula eke e vuravura. Na bibi ni gauna oqo, sa sega walega ni baleta na itukutuku ni Nona bula, ia sa baleta sara talega na itukutuku kei vuravura, kei na lotu va-Karisito sa bula koto kina edaidai. Na kena mana kei na kena kalougata ena dredre me vakamacalataki rawa vakavosa. Sa tekivu oqori ena Lotulevu ni bera yani na siga Vakaraubuka.

Sa sinai na siga Lotulevu ena vuqa na ka ka yaco. Ena kena yakavi sa kana vata ko Jisu kei iratou na Nona tisaipeli. Sa masu vei Tamana mai na were ko Kecisemani. Sa soli Koya yani ko Jutasa Isikarioti. Sa cakitaki Koya ko Saimoni Pita, ka ratou dui dro na vo ni tisaipeli. Sa vesu ni sa butobuto na vanua. Sa vakararawataki ka lewai me mate mai vua na bête levu kei ira na lewe ni nona matabose, ka ra cakacaka vata kina kei iratou na veiliutaki ena matanitu vaka-Roma. Na veika kece oqori sa yaco ka vakayacori ni bera ni kida na mataka ena siga ka tarava, oya na Vakaraubuka.

Na iotioti ni Vakayakavi (Marika 14: 17-25)

Ni yakavi na vanua ena siga Lotulevu, eratou soqoni yani kina vale taba rua e cake ko Jisu kei iratou na tisaipeli lewe tinikarua, ka wili tiko kina ko Jutasa. Sa vakarautaki oti tu na loma ni valle. E tolu na ka lelevu e tukuna ko Marika ena nona kosipeli ni vakayacori ena iotioti ni Vakayakavi vata koya. Dua, sa tekivu sara na kana-vata-ni-lako-sivia

oqo (Passover Meal). Rua, sa kaya na Turaga ni na dua vei iratou na nona gone vuli ena soli Koya yani. Tolu, sa dovia na madrai ko Jisu ka tukuna ni na ‘dovi’ vaka kina na Yagona ena Nona mate ka sa voleka sara mai.

Ni ratou kana tiko, sa kaya cake na Turaga: *“Au sa kaya vakaidina vei kemudou, ena soli au yani edua vei kemudou, io ko koya sa kana vata kei au...edua vei kemudou na lewetinikarua, ko koya ena tokoca vata kei au na kena ena bilo. Sa lako na Luve ni tamata me vaka sa volai ena vukuna. Ia ka ca vua na tamata koya sa solia yani na Luve ni tamata! Ke sa sega ni sucu na tamata koya, ke sa vinaka vua”* (14: 18-21).

Ni bera ni oti nai Vakayakavi, sa sega walega ni volitaki Koya yani ko Jutasa, ia sa cakitaki Koya talega ko Pita, ka ratou dui dro na vo ni tisaipeli. Sa dusia vakamatata eke ko Marika ena nona volavola na nodratou sega ni dina na lewe tinikarua ena nodratou kacivi me ratou muria na Turaga ka me ratou Nona tisaipeli. Sa sivia na veimama ni veika ka yaco ena yakavi ni Lotulevu koya ka vola ko Marika sa baleta na nodratou lutu ka sega ni dina na tisaipeli ena nodratou kacivi. Mai na 61 taucoko na tikina ka vola ko Marika me baleta na ka yaco ena yakavi ni Lotulevu koya, sa 33 na tikina sa baleta sara ga na nodratou lutu na tisaipeli lewe tinikarua (14: 18-21, 27-45, 50-52, 66-72).

Ena kana-vata-ni-lako-sivia ena yakavi oya, sa wasea kina na Turaga edua na ibuli madrai kei na dua na bilo waini kei iratou na Nona tisaipeli. Sa cavuta na veivosa bibi eso ka sa vakayagataki na veivosa oqori ena kena qaravi ka vakayagataki na i Vakayakavi ni Turaga ena

loma ni lotu va-Karisito e vuravura taucoko edaidai. Sa taura na ibuli madrai. Ni sa vakalougatataka oti, sa dovia, solia vei iratou, ka kaya, *'Taura; ogo na Yagoqu.'* Sa qai taura na bilo. Ni cavuta oti na masu ni vakavinavinaka, sa solia vei iratou. Eratou sa gunu taucoko mai kina. Ka sa kaya vei iratou, *'Ogo na Noqu Dra ni Veiyalayalati. Sa liviraki me baleti ira na lewe vuqa.'*

Ena iotioti ni vakayakavi ogo Nona na Turaga kei iratou na tisaipeli sa dusi tu ki muri, ki liu talega. Sa dusia na cakacaka sa vakayacora oti ko Jisu ena Nona bula voli e vuravura. Sa dusi ki liu, ki na Nona mate kei na Tucake tale kei na itavi ni lotu va-Karisito ena veigauna yani ki liu. Na i Vakayakavi ena Lotulevu koya sa isevu ka imatai ni Vakayakavi vata kei na Kalou ena bula ka tarava.

Na itovo ni Nona kana na Turaga

Eratou kaya taucoko na kosipeli ena i Vola Tabu Vou, ka wili kina ko Marika ni 'kana-vata' sa dua na ka ka vakayagataka vakalevu ko Jisu ena Nona cakacaka kei na veiqaravi e vuravura. Sa dau solia na ivakavuvuli eso ena gauna ni kana vata ka tiko kina. Sa vakayagataka na iyaloalo ni kana-vata ena levu na Nona vosa vakatautauvata (parables). Na itovo se ivalavala ni Nona kana vata kei ira eso era dau vakalewa eso tale, vakabibi ko ira ka saqati Koya tiko. Era taroga na Vunivola kei na Farisi, *'A cava e kana vata kina kei ira na dau kumuna na ivakacavacava kei ira na ivalavala ca?'* (Marika 2: 16; Maciu 11: 19; Luke 7: 34; 15: 1-2).

Sa kana vata na Turaga kei ira era lolovira ka dau raici sobu tu ga. Na kana-vata sa baleta na veiwekani kei na veivolekati, ka sa ivakavuvuli levu na itovo oqo ni Nona kana na Turaga ena dua na vuravura ka levu sara kina na veivakacacani kei na veivakaduiduitaki me vaka ka sotava oqo ena Nona gauna ni bula. Sa vunautaka ka bulataka sara talega ko Koya na *Matanitu ni Kalou* ka duidui mai na veimatanitu sa tu oti eke e vuravura.

Sa sega ni ka ga ‘vakayalo’ na kana vata oqo. Sa baleta sara talega na bula ena veisiga yadua. Sa ka bibi na kana mai vale, na nodra sega ni kunea e lewe vuqa na kakana me ra kania ena veisiga. Sa vakavoqataki oqori ena masu ka vakavulici iratou kina na tisaipeli ko Jisu, sa ikoya na ‘Masu ni Turaga’ – “*Ni solia mai vei keimami ena siga oqo na kakana ka rauti keimami.*”

Na voqa ni nodra vakani na lewe lima na udolu

Ena iotioti ni Vakyakavi vata kei iratou na Nona tisaipeli, a vakayagataka kina ko Jisu e va na vosa (verbs). Oqori na *taura*, *vakalougatataka*, *dovia*, *solia*. Na vosa e va oqori sa vakalesui keda kina nodra vakani na lewe lima na udolu ena lima na ibuli madrai kei na rua na ika, ena kosipeli nei Marika. Sa *taura* na lima na ibuli madrai kei na rua na ika ko Jisu, sa tacake ki lomalagi. Sa *vakalougatataka*, ka *dovia*, ka *solia* vei iratou na tisaipeli me ratou veisoliyaka yani vei ira na lewe lima na udolu. Sa vaka kina na ika e rua. Sa dovilaka ka solia yani.

Era sa dabe ka vakarorogo na tamata vei Jisu ena siga taucoko ena dua na vanua vakatikitiki, ka yawa mai na veikorokoro. Sa lutu sobu na yakavi ka ra sa viakana talega. Na ka eratou vakaraitaka mai na tisaipeli sa dodonu vinaka: *“Mo vakatalai ira mada yani, mera lako kina veiyasana kei na veikorokoro lalai sa vakavolivoliti keda mera volia na kedra madrai ni sa sega na ka vei ira mera kania”* (6:36). Na kena isau mai vua na Turaga sa dredre me vakasamataki ni na rawa: *“A sa vosa ko Koya ka kaya vei iratou, dou solia vei ira mera kana”* (6: 37). Eratou sauma na tisaipeli ka vaka: *“Me keitou laki volia beka na madrai ena pene e rua na drau ka solia vei ira mera kania?”*

Me vaka na ikalawa ka muria ko Jisu me vaka ka rogoci ena italanoa, sa tiko vei iratou na tisaipeli e lima na ibuli madrai kei na rua na ika. Era dabe vakaiwasewase lalai, veisoliyaki na kakana, ka ratou tomika na vo ni kakana ka sinai tale e tinikarua nai su Sa dusia na italanoa oqo ni sa rauta na kakana sa tu vei iratou na tisaipeli mera vakani kina na lima na udolu. Ia, sa rawa duadua ni sa *taura, vakalougatataka. dovia* ka *solia* ko Jisu sa ikoya ga na Karisito. Na ivakavuvuli ni talanoa oqo e sega ni bibi na kena levu na kakana, ia na kena wasei vakatautauvata na kakana sa tu rawa. Na kana vata ka wasei vakavinaka na kakana cava ga sa tu rawa, vei ira na lewe lima na udolu ena siga koya, sa idusidusi se iyaloyalo ni Matanitu ni Kalou; na matanitu ka votai vinaka tiko kina na Nona isolisoli na Kalou ka solia vei keda, se ivei ga na vanua ka vakayacori kina.

Na kana-vata ni Lako Sivia

- Sa mai voqa tale eke na italanoa ni kana-vata-ni-lako sivia mai Ijipita. Na ilakolako oqo sa “tina” ni kena vakasucumi edua na uma-tamata kei na dua na ilakolako vou.
- Ena daku ni kana vata oqo sa koto mai kina na itukutuku ni veivakabobulataki kei na veisereki. Oqo na itukutuku “taumada” ka itukutuku bibi ka ra solia sobu tiko na qase vei ira na itaba gone ena veigauna.
- Na kana-vata-ni-lako sivia sa solevu ni nodra marautaka na Jiu na veisereki se veivagalalataki ka vakayacora na Kalou ena nodra bula kei na nodra vanua.
- Sa vakayacori na imatai ni kanavata oqo ena yakavi ni bera ni vakatauca nai katini ni totogi na Kalou vei ira na kai Ijipita, oya me vakamatei na ulumatua ena nodra veivuvale taucoko.
- Na itotogi oqori a vaka edua na ituki ka tukia-voroka na yaloi Fero, ka ra sereki na Iperiu.
- E rua na ka me ra cakava. Matai, me ra boroya na mata ni nodra katuba ni vale ena dra ni lami era vakamatea. Karua, me ra kana ka veiwasei, vau vinaka na tolodra, ka dara rawa toka na ivava (sandals) ni vakarau na ilakolako balavu.
- Na Lami ka vakamatei sa isoro ka rua na kena inaki: Dua, me isasabai. Rua, me ivaqa ena ilakolako balavu.

Eda raica vinaka ni mai vakayacori tiko nai Vakayakavi oya, ni sa vakarau me tekivu edua na ilakolako vou ni veisereki kei na

veivagalalataki mai na liga kaukauwa ni veivakabobulataki ka raici kina na matanitu ko Roma me tautauvata kei na matanitu ko Ijipita ena imatai ni kanavata-ni-lako sivia.

Kecisemani, Masu kei na nona vesu

(Wilika na Marika 14: 26-52).

- **Ni mai tini na nodratou sere, eratou biuta mai na vale taba-rua e cake (Upper Room), ko Jisu kei iratou na tisaipeli. Eratou biuta mai na koro ko Jeruisalemi ka gole yani kina ruku ni ulunivanua ni vei-Olive (Mount of Olives) ka vakatokai ko ‘Kecisemani,’ rauta e 100 na iyate ena taudaku ni koro ko Jeruisalemi, vaka kina tokalau.**
 - **Oqo na itukutuku balavu duadua ena ivola nei Marika ka baleta na ka ka yaco ena Lotulevu oya (14: 26-52) rauta taucoko ni 27 na tikina.**
- 1. Sa tukuna ko Jisu vei iratou na tisaipeli ni ratou na drotaki koya.**
 - 2. Vosa bolebole ko Pita ni na sega ni cakitaki Jisu. Kaya vua na Turaga: “Ni bera ni tagi vakarua na toa, ko na cakitaki au vaka tolu.”**
 - 3. Vosa ko Jisu vei iratou na tisaipeli lewe tolu (ka ratou dau voleka sara vua), oya ko Pita, Jemesa kei Joni me ratou yadra tiko ka me lako ko koya ka masu. Vakatolu na nona vakayadrati iratou ko Jisu ni ratou sa moce.**

- Masu ko Jisu de rawa me vagalalataki mai na ka ka sotava tiko oya, mai vei ira na meca.
- Yaco mai ko Jutasa Isikarioti kei iratou e lewe vica na sotia ka yadra tiko mai na valenisoro, ka ratou vesuki Jisu.
- Eratou dui dro taucoko na tisaipeli.

Na vei-Qaqa ni Masu mai Kecisemani

(Wilika na Marika 14: 33-36).

- Sa ‘kidacala sara ka yaluma’ ko Jisu (deeply distressed and troubled). Sa kaya, *“Sa rarawa vakalevu na yaloqu me vaka kau na mate.”*
- Sa tekivu na masu ena nona kaya na Turaga: *“Apa, Tamaqu.”* Oqo na kaci ni gone vua na tamana ka dusia vinaka koto na “veivolekati” vaka-vuvale; vakatama se vakatina – na gone ni kaci vua na Tamana se Tinana.
- Ena Marika 14: 36 sa kaya ko Jisu ‘ke rawa ni kau tani na bilo...’
- Eratou dro taucoko na tisaipeli. Ena Joni 18: 8-9 sa tukuna ni vakaroti iratou na sotia ko Jisu ni ratou sa vesuki koya oti me ratou laivi na tisaipeli me ratou galala ka lako.
- Sa bale sobu ki ra ko Jisu ena Marika. Ena Joni, sa tarogi iratou na sotia ko Jisu: *“O cei dou sa vakasaqara?”* (18: 4-6).
- Eratou dui dro taucoko na tisaipeli...

Vakaraubuka

(Marika 15: 1 – 21)

Vakaraubuka, na Siga ni Mate sa Siga Tabu, Rokovi ka Dokai ena loma ni yabaki vakalotu ni Lotu Vakarisito e vuravura taucoko. Ena loma ni lotu Vakarisito mai na vanua ko Kirisi, sa vakatokai me “Na Vakaraubuka Levu ka Tabu” (The Holy and Great Friday). Vei ira mai Jamani, sa vakatokai me “Vakaraubuka ni Vakaloloku” (Sorrowful Friday). Ena veivanua ka vakayagataki kina na vosa vaka-Peritania sa kilai ena yaca “Vakaraubuka Vinaka” (Good Friday). Sa rawa me kainaki ni a tekivu na kena ogo, vaka-Peritania me “God’s Friday” – “Nona Vakaraubuka na Kalou” ka qai laki veisau me “Good Friday” ena dua na gauna mai ki muri.

Veisosomitaki me rawa kina na Veivakaduavatataki

E dina ni ra na vakalewa eso na kena kainaki ni Vakaraubuka ogo me “vinaka” (Good Friday), e dodonu me ciqomi ni sega walega ni vinaka ia e vinaka vakaoti. Sa mai vakacavari vinaka kina na kena vakabulai na vuravura. A vakayacora edua ka sosomitaki keda. O koya ka veisosomitaki ogo e sega na nona cala. E savasava ka taucoko tu na nona bula; sa qai mate me bokoci na noda ivalavala ca. Sa isema bula na Turaga – vei keda na tamata, vua na Kalou. Ena yasana ruarua, sa taucoko sara na nona savasava. Sa ikoya oqori sa dodonu me vakatokai

kina na Vakaraubuka, na imatai ni Siga ni Mate me Vakaraubuka vinaka (Good Friday);

Na itukutuku nei Marika me baleta na siga Vakaraubuka

(Wilika na Marika 15: 1-21)

E solia vei keda ko Marika na imatai ni talanoa me baleta na nona lauvako ko Jisu. E sega ni imatai ko koya me laveta cake ena iVola Tabu Vou, ka ni o Paula nai Apositolo a cavuta taumada ka sereka na kena ibalebale. O Marika e solia vei keda na kena “italanoa taumada” – na veika sara ga ka yaco kina.

Mai na 6 ki na 9 ena mataka

(Wilika na Marika 15: 1-21)

Era bose vata na bête levu, qase ni lotu, na vunivola kei ira na iliuliu eso ena mataka oya. Era vesuki Jisu ka kauti koya yani vei Pailato na kovana. Tarogi koya ko Pailato. “*O iko na nodra tui na Jiu?*” Sauma na Turaga: “*O sa kaya dina mai.*” Era sa qai beitaki koya na bête levu ena vuqa na ka. Tarogi koya tale ko Pailato. “*Ko sa sega ni kaya edua na ka ne...?*”

- **Sereki ko Parapa.**
- **Era veivakauqeti na bête levu vei ira era soqoni vata tu ekea me sereki ga ko Parapa ni vaka me lomalomarua tiko ko Pailato.**
- **Taro ko Pailato se a cava me caka vei Jisu.**
- **Era kailavaka: “*Vakota kina kauveilatai.*”**

- Sereki ko Parapa ni kanakuita oti ko Jisu, sa qai soli koya yani ko Pailato me vakoti kina kauveilatai.
- Era kauti Jisu yani na sotia ni Roma kina vale nona na kovana ka vakaisulutaki koya ena isulu lokaloka.
- Era biuta vata edua na isala ka caka ena wa kei na kau vakavotona ka vakaisalataki koya kina.
- Era vakalialiai koya ena nodra salutua ka kaya: *“Sa loloma, na nodra tui na kai Jutia.”*
- Era warolaka na uluna ena dua na gasau, kasiviti koya, cuva vua ena veivakalialiai.
- Ni ra vakalialiai koya oti, era sa qai luvata na isulu lokaloka ka daramaka na nona isulu dina..
- Era kauti koya yani me laki lauvako kina kauveilatai.
- E colata yani na nona kauveilatai na Turaga. Sa bibi sara ka dredre vua me colata tiko.
- Era vakasaurarataka edua ko Saimoni na kai Kirini me colata vua.

Mai na 9 ena mataka kina 12 ena siga levu

(Wilika na Marika 15: 22-32)

- Era kauti Jisu yani rauta na 9 na kaloko ena mataka kina dua na vanua ka yacana ko Kolikoca, ka kena ibalebale, *“Vanua ni Qavokavoka.”*
- Era vakoti Jisu mai kea na sotia ni Roma.

Na nona vakoti kina kauveilatai edua me vaka oqo sa dua na ivalavala ena matanitu ko Roma. Sa caka vei ira era ‘vakatubu ca se vakavuna na tiko yavavala’ (terrorism). Era vakoti vaka oqo ko ira ka duatani na nodra vakatubu yavavala. Oqo e okati kina o ira na kaivesu ka ra dro tiko, se o ira era bukia edua na vere me vuaviritaki kina na matanitu ko Roma. Sa dau vakayacori na veivakamatei ena sala oqo ena dua na vanua me ra raica na lewenivanua, ka me ra kakua ni cakava edua na cala vaka oqo mai muri.

- Era vota na nona isulu na sotia ena vakawiri madigi.
- Ni rube toka na Turaga, era vakalialiai koya (Marika 15: 29; 14: 58).
- Era vakalialiai koya na bête levu kei na vunivola: *“Me kevu sobu mai na kauveilatai na Mesaia kei na nodra Tui na Isireli.”*
- Sa volai e cake: *“A nodra Tui na Jiu (se kai Jutia).”*
- O Luke duaduaga e kaya ni rau veivosaki ko Jisu kei na dua vei rau ka ratou rube vata ka qai kaya vua ko Jisu: *“Edaidai ga edaru na tiko vata mai Parataisi” (23:39-43).*
- Ena ivola i Marika, erau vakalialiai koya talega na lewe rua ka ratou rube vata.

Mai na 12 ki na 3 ena yakavi

(Wilika na Marika 15: 33)

- Sa rauta me tolu na nawa na nona rube toka ko Jisu.
- Na tolu na nawa ka tarava, mai na 12 kina 3 ena yakavi, sa vakamacalataki ena dua na iyatu vosa: *“Sa butobuto na vanua taucoko ka yacova na ikaciwa ni yaua.”*
- Na butobuto sa ivakatakilakila ni rarawa, yaluma-taghi kei na veilewai.
- Ena Jeremaia 15:9 ena ikaono ni yabaki drau ni bera ni sucu na Karisito, sa tukuni kina ni dromu na siga ena siga levu tutu.
- Ena nona vosa vei ira na Isireli na parofita ko Sefanaia ni ra vuki tani tiko, sa kaya kina: *“Au na vakadromuca na matanisiga ni sa tu-donu mai, ka vakabutobutotaka na vanua ni sa siga levu tutu.”*

Mai na 3 kina 6 ena yakavi

(Wilika na Marika 15: 34-41)

- Rauta na 3 pm. Sa taghi vakadomoilevu ko Jisu.
- E vola ko Marika ni iotioti ni nona vosa mai na kauveilatai ko Jisu: *Noqu Kalou, noqu Kalou, koni sa biuti au ena vuku ni cava?”* (Same 22).
- Tarava mai na: *“A sa sei rua na ilati ni valenisoro mai na tikina e cake ka kauta ki ra”* (15: 38).

- Na tikina “Tabu Sara” (Holy of Holies) sa dau kainaki ni vanua ka tiko kina na Kalou (God’s Presence), ka sega ni dua tani tale sa vakatarai me curuma, na bête levu duaduaga. Ia sa dau curu vakadua ga kina ena dua na yabaki. Oqo sara ga sa “sei rua.”

Na sei-rua oqo ni valenisoro sa rua na kena ibalebale:

1. Sa tarogi se lewai (judgment) na valenisoro kei ira kecega era veiqaravi kina ka ra cakacaka vata vakavoleka kei na matanitu ko Roma me vakamatei ko Jisu. Ni tukuni ni sei rua na ilati e loma sa tukuna tiko ni veitorovi kei koya na Kalou sa dolavi vei ira na tamata kecega, ka sega ni yalani vei iratou na bete levu se iliuliu ni lotu. Sa kau tani kina na ivakarau ka koto dede voli mai, oya ni so era cecere cake ena mata ni Kalou mai vei ira na kena vo.
2. Na sotia-liu ka liutaki ira na sotia ena siga oya sa kaya ena qoroqoro ni raica na ka sa yaco: *“E dina ga sa luve ni Kalou na tamata oqo”* (15: 39). Ka sa ikoya na imatai ni tamata ena ivola nei Marika me tukuna ni o Jisu na luve ni Kalou.

Ni laki lako mai na ‘vakatusa’ oqo mai vua edua na sotia ni Roma sa ka bibi sara. Sa dau vakatokai na iliuliu ni matanitu vaka-Roma (emperor) me “Luve ni Kalou” - ka ivakaraitaki ni nona kaukauwa na Kalou kei na nona lewa e vuravura. Na ‘emperor’ oqo sa ‘turaga’ (Lord), ‘ivakabula’ (savior), ka kauta mai na vakacegu kei na sautu ki vuravura. Ia, ni mai vakatusa vaka oqo edua na nona liga ni wau ni sai

Jisu na Luve ni Kalou, sa kena isoqoni ga ni o koya na ‘emperor’ ena matanitu vaka-Roma e sega ni luve ni Kalou.

- **Era tu vakayawa mai eso na marama ka ra vakadinadinataka na ka levu ka yaco ena siga koya (15: 40-41).**
- **Era sega ni laurai na turaga ka ra itokani voleka nei Jisu. Era dro taucoko.**
- **Era raici ena kosipeli vava ni o ira na marama era itokani voleka duadua ena gauna dredre vakaoqo ka sotava na Gone Turaga ko Jisu.**
- **Era muri yani na marama ni mate oti ka me ra raica na vanua ka bulu kina ko koya.**
- **Era imatai me ra lako ki na ibulubulu ni tucake tale mai na mate.**

6 na kaloko ena yakavi sa bulu ko Jisu

(Wilika na Marika 15: 42-47)

- **Sa mai kala na siga ni dua na siga balavu. Sa lutu sobu na buto ni sa 6 na kaloko ena yakavi ena vula itubutubu (spring).**
- **Sa maroroya na yago i Jisu edua ko Josefa na kai Arimacea, edua “na lewe ni matabose e cake nodra na Jiu ka namaka tale tikoga me yaco mai na Matanitu ni Kalou.” A kerei Pailato ko koya me vakayacora na itavi oqo.**

- Sa raica ko Josefa me maroroi vinaka na yagona – me vakaisulutaki ena isulu lineni, maroroi ena ibulubulu-vatu ka ceuti vakamaqosa, ka sogo ena dua na vatu.
- Era sega ni bulu vaka oqo ko ira ka ra vakamatei ena sala oqo ni kauveilatai.
- E sega ni dua na tisaipeli ko Josefa, ia edua ka raica ‘vakayawa’ tu mai na Turaga ka kila na dina ni ilakolako ka liutaka tiko.
- E kaya ko Maciu ni o Josefa edua na tisaipeli (27:57).
- O Luke e sega ni tukuna ni tisaipeli ko Josefa, ia a sega ni duavata ko koya kei ira na lewe ni matabose e cake ka lewena ko koya me vakamatei ko Jisu (23: 50-51).
- E kaya ko Maciu ni ibulubulu a dua ga na ibulubulu vou nei Josefa ka rairai volia.

Sa ikoya oqori na italanoa ka solia vei keda ko Marika ka duidui vakalailai mai na kena ka rau solia ko Maciu kei Luke. Ia, sa vakarautaki na veika sa yaco ena siga Vakaraubuka oya me vakayacora na Kalou na nona cakacaka ena siga ni tucake tale mai na mate ena ikatolu ni siga.

Vakarauwai

E sega ni dua na ka me baleta na siga Vakarauwai e tukuna ko Marika ena nona kosipeli. Oqo na siga ka kilai ni Siga ni Vakacecegu se “Sabbath”. E vola ga ko Marika ni a vakarubeci mai na Kauveilatai ka bulu ko Jisu ena “siga vakarau ka tarava na Siga ni Vakacecegu”

(Marika 15:42). Ni oti oqo sa tukuna sara na tucake tale mai na mate ni sa lala na ibulubulu. “*Ni sa oti na siga ni vakacecegu, ko iratou ko Meri na yalewa ni Makitala, kei Meri na tinai Jemesa, kei Salomi, eratou sa volia na waiwai vakaisaluaki, me ratou laki lumuti koya*” (Marika 16:1). E sega ni tukuna vakaoti ko Marika na ka ka yaco.

Ia ni da raica vata na ka ka vola oqo ko Marika vata kei na noda “Vakatusa” (creed) ni lotu – na *Apostles’* kei na *Nicene Creeds* eda rogoa kina ka raica ni:

- **Vakaraubuka** - *vosota na rarawa ena lewa nei Ponitio Pailato, ka sa vakoti kina kauveilatai, ka mate, ka bulu.*
- **Vakarauwai** - *ka sa lako sobu ki Etesi.*
- **Siga Tabu** – *ka sa bula tale mai na mate ena ikatolu ni siga.*

Me nanumi tiko.

Na nona sega ni tukuna ko Marika na ka ka yaco ena Vakarauwai ena iotioti ni macawa oqo, kei na kena tukuni ena *Apostles’ Creed* na “lako sobu ki Etesi” e sega ni talanoa lekaleka. Ena vinaka me qai dua ga na gauna vinaka tale me vakamacalataki kina.

Siga ni Tucake Tale

(Marika 16: 1 – 8)

Kevaka a sega na tu cake tale mai na mate, ke a guilecavi vakadua, sega ni kilai, rokovi ka qaravi ko Jisu me vaka eda vakayacora na lewe ni lotu Vakarisito edaidai e vuravura taucoko. Ke a yaco ko koya me dua ga na Jiu ka a vakamatei ena ligadra na kai Roma me vaka sa vakayacori vei ira era lewe udolu ena veiyabaki ka veiliutaki kina ko Roma. Kevaka a sega ni tucake tale na Turaga, ke sa sega na ivavakoso lotu Vakarisito era lewena mai liu, oi keda edaidai, ka sa oti oqo e rua na udolu na yabaki. Eda na vakananumi koya tikoga ena veiqaravi vakalotu kece sara eda vakayacora ena veigauna.

Sa koto donu ena loma ni noda vakabauta kei na kena veiqaravi na dina ni sa tucake tale mai na mate na Karisito. Ka sa vakadeitaka nai apositolo ko Paula ena nona kaya: *“Kevaka sa sega ni tu cake tale mai na Karisito, sa qai ka wale na neitou vunau, a ka wale talega na nomudou vakabauta”* (1 Korinica 15: 14).

Na ka e vola ko Marika

E volai taumada na kosipeli nei Marika ka qai muri o iratou na kena vo – Maciu, Luke kei Joni. Na italanoa nei Marika me baleta na tucake tale i Jisu sa imatai ni talanoa me baleta na tucake tale ena i Vola Tabu vou taucoko. Sa dodonu me vakurabuitaki keda na nona italanoa:

- E lekaleka ka tukuni ena 4 ga na tikina ena wase 16. O Maciu e vakayagataka e 20 na tikina me talanoataka kina. O Luke e 53 na tikina kei Joni e 56 na tikina ena rua na wase ni nona kosipeli.
- E sega ni tukuna ko Marika na nona rairai ko Jisu ni tucake oti mai na mate. Na nona rairai vei ira eso eratou tukuna na vo ni kosipeli ena i Vola Tabu Vou.
- E vaka me tini vakabotoilevu tu na itukutuku nei Marika ena nona itukutuku me baleta na tucake tale ni Turaga.

E tekivu ko Marika ena nona tukuni iratou na marama ka ratou lako kina ibulubulu me laki lumuta na yagona na Turaga (16: 1-2). Ni ratou lako tiko eratou taroga na taro: *‘O cei me na vaqiqica tani na vatu vei kedatou?’* Ni ratou yaco yani, sa vaqiqici oti mai na vatu. O Maciu e vakuria vakalailai na itukutuku nei Marika – a dua na uneune, edua na agilosi ka vaka na tibi ni liva na kena irairai, ka lumisa-vulavula me vaka na wai cevata na nona isulu. O Maciu duaduaga e tukuna na nodra yadrava na mata ni bulubulu ko ira na sotia-yadra (27: 62-66). Eratou rere vakalevu na marama ni ratou raica na irairai-lumisa ni agilosi. Kuria ko Maciu ka tukuna ni ratou lako na yadra ka laki tukutuku vei iratou na bête levu kei na qase ni lotu. Era vaqumi na yadra mai vei ira na bête levu me ra tukuna ni ratou lako mai na tisaipeli ka butakoca na yago i Jisu ena gauna eratou a moce tiko kina.

Ni da lesuvi Marika, eda rogoca *“ni ratou sa curu yani na marama ki na ibulubulu, eratou sa kunea edua na cauravou sa tiko ena tikina imatau, sa vakaisulu ena isulu balavu ka vulavula. A ratou sa rere. A sa kaya vei iratou ko koya: Dou kakua ni rere. Dou sa vakasaqarai Jisu na kai*

Nasareci ko koya ka lauvako kina kauveilatai. Sa tu cake tale ko koya. Sa sega eke. Raica na tikina era a vakotori koya kina” (16: 5-6). O Maciu e tukuna vakamatata ni cauravou oya edua na agilosii ni Kalou (28:5). O Luke e vakuria ka tukuna ni a rua na gilosii (24:4).

O Marika e tukuna ni a soli vei iratou na marama edua na veitalai: “*Ia dou lako, tukuna vei ira na nona tisaipeli, vei Pita talega, ni sa liutaki kemudou ko koya ki Kaleli. Dou na raici koya kina me vaka na nona vosa vei kemudou” (16: 7). E dina ni da sega ni rogoca vei Marika edua na nona rairai na Turaga ni tucake tale mai na mate, na vosa ni agilosii ka koto oqori e cake sa koto kina na vosa ni yalayala ni ratou na sotavi Jisu na nona tisaipeli mai Kaleli. Sa mai tini vakasauri ekea na italanoa nei Marika me baleta na tucake tale oqo. “*A ratou sa lako kusarawa yani, ka dro mai na ibulubulu. Ia eratou sa sautanini ka kidroa. Eratou sa sega talega ni kaya edua na ka vua edua, ni ratou sa rere” (16: 8).**

Na iTukutuku nei Marika sa vaka edua na Vosa Vakatautauvata

Na kena mai vaka me tini vakasauri na kosipeli nei Marika e dodonu ga me raici me dua na vosa vakatautauvata (parable). Oqo na vosa vakatautauvata ni tucake tale mai na mate. E veivakauqeti ka vei vakayavalati.

- **O Jisu a dregati na katuba-vatu ni bulubulu ka vakadavori kina. Ia a sega ni vesuki koya rawa na ibulubulu. Sa vaqiqici tani na vatu.**

- Sa sega ni kune ko Jisu ena nodra vanua na mate. *“Sa sega eke ko koya. Raica na vanua era a vakotori koya kina.”* E kuria na tikina oqo ko Luke ena nona kaya: *“Ena cava dou sa mai vakasaqarai koya sa bula ena kedra maliwa na mate?”* (24:5).
- Sa tucake tale ko Jisu. Sa kaya vakamatata na agilosu ni o Jisu *“a vakoti mai na kauveilatai”* mai vei ira na iliuliu vaka-matanitu, lotu kei na vanua. *“Sa tucake tale ko koya.”* Sa nona cakacaka na Kalou. Sa kena ibalebale ni sa *“vaka-io”* vei Jisu na Kalou na Tamana ena ka kecega sa vakayacora oti, ka *“vaka-sega”* vei ira kecega na kaukauwa ka ra vakoti koya mai na kauveilatai. Sa vakadeitaka na Kalou na sala ka muria oqo ko Jisu ka lumuti koya me sa ikoya na Karisito se Mesaia ni sa iKoya duadua na Vunibula ka na vakabulai kina na vuravura.
- O ira kecega era muri koya sa yalataki vei ira *“ni ra na raici koya.”*
- Na Turaga ka tucake tale oqo mai na mate sa ikoya na *Imanueli* – *“na Kalou sa tiko vata kei keda.”*

Na nodratou italanoa na Kosipeli vava ni biu-vata taucoko

E rua na ulutaga lelevu e basika ni dikevi na kosipeli vava – Maciu, Marika. Lukei kei Joni. *Na imatai*, sa koto ena vosa e vica, *“Sa bula tiko ko Jisu.”* Sa tucake tale ka rairai vei ira eso ka wili kina ko iratou na tisaipeli. Na nona rairai oqori e muria edua na sala vou sara ga. Sa tokara edua na yago ka sega ni vaka e liu me tiko kina na ‘lewe kei na dra.’ Sa sega talega ni vauci ena iyalayala ni gauna (time) kei na vanua (space). Sa ka dina na nona tiko vata kei keda ka sega ni dua walega na

tadra. Sa rawa me curu ki na dua na rumu ka lokataki tu. Sa taubale vata kei ira eso ka sega ni ra kilai koya. Rairai mai Kaleli kei Jeruisalemi. Takali vakasauri ena gauna ga e digitaka. Ka tiko vata kei ira na nona itokani me yacova na iyalayala kei vuravura.

Ni da raica vata na italanoa ni nona rairai na Turaga ena kosipeli taucoko, sa vaka me mai soqoni taucoko ena ka ka tukuna ko Marika ena nona kaya, *“Dou na raici au.”* Sa bula ka tiko ko Jisu vata kei ira na bula ka sega vei ira na mate. Sa ikoya oqori na ka ka vakadeitaki ena kosipeli taucoko – *“Sa bula tiko ko Jisu.”*

Na ikarua ni ulutaga ka vakadeitaki ena kosipeli vava sa ikoya oqo: *“Sa vakadonuya ka vakadeitaka na Kalou na sala, cakacaka kei na bula i Jisu.”* Sa “vaka-io” na Kalou kina ka kecega sa cakava oti ko Jisu na Luvena. Sa vaka-io na Kalou vei Jisu ka sega ni vakadonuya se saqata ko koya na veikaukauwa kecega ka vakaitavi ena nona vakamatei. Ena kosipeli i Luke kei Joni, sa tukuni kina ni tu ga na mawe ni mavoa ka vakayacora na matanitu ko Roma ena yagona na Turaga ni tucake tale mai na mate. Ena kosipeli i Maciu, sa tukuni kina ni tucake tale ko Jisu mai na mate, sa soli vua na kaukauwa taucoko me liutaki ira kina na veikaukauwa kecega ni vuravura oqo. O Marika e lekaleka ka momona vinaka na ka ka vola: *“Dou sa vakasaqarai Jisu na kai Nasareci o koya ka lauvako kina kauveilatai, o koya sa tucake tale.”*

Eratou sega ni tukuna ga na tucake tale nei Jisu na kosipeli vava. Eratou tukuna vata kei na nona a lauvako kina kauveilatai. Na Tui ni Tui kei na Turaga ni Turaga ka tucake tale oqo mai na mate sa ikoya ka

lauvako mai na kauveilatai. Sa laurai oqori ena kena cavuti vinaka ena iVolaTabu Vou taucoko ni o *Jisu na Turaga* (Jesus is Lord). Kevaka sa Turaga ko Jisu, era sa sega ni Turaga ko ira kecega na vei-turaga ni vuravura oqo. Na Turaga (Lord) sa ikoya ka “tucake tu” ka ra dabe taucoko na kena vo, ni oti na nona qarava na nona itavi. Ia na itavi levu cava me vakatautauvatataki kei na nona soli koya me mate vakaloloma mai na kauveilatai ena vuku ivuravura kecega, ka *sa mai tucake tale oqo* ena ikatolu ni siga?

Ko Paula kei na Tucake Tale ni Turaga

O Paula nai apositolo edua na domo ka rogo taumada ena iVolaTabu Vou me baleta na tucake tale i Jisu. Na ka bibi e rua ka ratou domovata kina na kosipeli eda raica mai cake: “*Sa bula tiko ko Jisu*” (Jesus lives) kei na “*O Jisu na Turaga*” (Jesus is Lord) e rau bibi sara talega vei Paula ena nona volavola. E dua tale tiko na kena ikatolu ka vakuria ko Paula. Ia ni bera ni da goleva yani, meda lesuvi rau mada na rua ena itukutuku i Paula.

Me baleta na *imatai* – *Sa bula tiko ko Jisu* - eda raica ni a sota ko Paula kei Jisu ni tucake tale mai na mate. Ena nona volavola tiko ena yabaki 50 ena koro ko Korinica mai Kirisi, e kaya kina vaka oqo ko koya: “*Au a raica na Turaga*” (1 Kor. 9:1). E muri vakalailai ena imatai ni nona ivola tikoga ki Korinica, sa kaya: “*Sa rairai e muri sara vei au talega, me vaka vua edua sa lutu dole*” (15: 8). Ena nona ivola ki Kalatia, sa kaya: “*Me vakatakila na luvena kina lomaqu*” (1: 16, 12), ka vaka kina na 2 Korinica 12: 2-4.

Na nodrau sota ko Paula kei na Turaga ena gaunisala mai Tamasiko ni oti koto e vica na yabaki mai na nona tucake tale mai na mate e italanoa levu. A raica ko koya edua na rarama levu mai lomalagi ka rogoa na domo i Jisu (Cakacaka 9; 22; 26). Oqo na raivotu (vision) ka raica duadua ko Paula ka sega ni dua tale na nona itokani ena siga oya a raica. Na nona sereka ko Paula na imatai ni ka bibi oqo sa koto talega ena matai ni nona ivola ki Korinica (15: 5-8).

Na *ikarua* ni ka bibi – *O Jisu na Turaga* (Jesus is Lord) sa sala vata kei na veisau ka yaco ena nona bula. Na nona cilavi ena rarama ni nona tucake tale ko Jisu ena sala mai Tamasiko sa veisautaka vakadua na nona bula. Ni bera na veisau oqori, a kilai tu ni o koya ko ‘Saula’ na Farisi, edua ka cakacaka vakaukauwa me vageavutaki na ilakolako ka mai tekivutaka ko Jisu (Raica Filipai 3: 4-6). Na nona veisau oqo sa vakadeitaki kina na kaukauwa ni tucake tale mai na mate. Sa “bula tiko ko Jisu” ka sa vakarusai kina na kaukauwa ni matanitu vaka-Roma ka vaka kina na kaukauwa kei na vakabauta vaka-lotu kecega ena gauna koya ka dua na liga imatau ni kena vakatetei ko Saula, ka sa vuki oqo me o Paula (Raica na Filipai 2: 9-11).

Na ikuri ka vola ko Paula me *ikatolu* ni ka bibi me baleta na tucake tale mai na mate sa koto talega ena loma ni kosipeli vava. Ena loma ni nodra bula kei na vakabauta na Jiu, ka bulia se moica na bula nei Jisu, bula nei Paula kei ira ka ra vola na iVola Tabu Vou, sa koto kina na rai se vakabauta ni tucake tale mai na mate. Ka sa sema vinaka tu kina vakabauta me baleta na bula sa bera mai (eschatology). Oqo na vakanuinui (hope) ni na vakayacora na Kalou ena nona sala kei na nona

gauna edua na veivakasavasavataki. Me vakasavasavataki na vuravura mai na ivalavala kaukauwa ka sega ni dodonu. Kei na tucake tale ni yagoda; na nodra vakavinavinakataki ko ira kecega era a solia na nodra bula ena veika vinaka ka dina.

O Jisu ka vaka kina o Paula kei na lotu Vakarisito taumada e ratou duavata ni kena mataliataki (transfiguration) na vuravura sa tekivu oti. Na tucake tale mai na mate me baleti keda raraba sa tekivutaka oti ko Jisu. Ka cavuta vinaka tiko na ka oqori ko Paula ena nona imatai ni ivola ki Korinica. Sa nona ile tiko kina ni kevaka sa sega na noda tucake tale na tamata kecega, ia a sega ni tucake tale mai na mate ko Jisu. Kevaka e sega ni tucake tale ko Jisu, ia sa sega talega ni da na tucake tale na tamata kecega ni da mate oti (1 Kor. 15: 12-16). Na ka e rua oqori erau duri vata cake se, bale sobu ruarua. Rau duavata sara. Oqori na vuna sa tukuna kina ko Paula ni tucake tale ni Turaga sa “isevu” ni tucake-tale kecega (1 Kor.15: 20).

Na macawa tabu (Holy Week) ka tekivu ena Siga Tabu ni curu vaka-Tui sa baleta edua na ilakolako vou ka duidui mai na ilakolako makawa. Eda raica na kena irairai ena nona curu na Turaga ko Jisu kina koro ko Jeruisalemi – vodo ena dua na asa, sega na qiqi ni valu. Na ilakolako oqo e curu yani kina dua na koro turaga, ka koro vakaliuci ena matanitu, lotu kei na vanua. Na koro ka veitauri liga voleka koto kina na matanitu ko Roma kei iratou na iliuliu ni lotu ena inaki ca ka butobuto. Ia, oqo ni sa tucake tale ko Jisu, na ilakolako oqo ka liutaka ko koya sa dodonu ga me yaco kina na veisau ni tamata yadudua, me vaka na veisau ka yaco vei Paula ena gaunisala vaka ki Tamasiko. Ena

macawa tabu eda curuma, sa laveta cake tale na taro: Na ilakolako cava eda sa lako tiko kina ena gauna sara ga oqo? Evei na tai ni tayabe eda sa tayabe tiko kina? Ena tai Nona na Turaga ka Luvena na Kalou, se na tai nei Pailato kei na matanitu vaka-Roma kei na kena mata-sotia?
